ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»
ВІННИЦЬКИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра реабілітаційних технологій

Освітня програма «Соціальна робота»

Спеціальність: 231 «Соціальна робота»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ-УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ»

Здобувача освіти:
Закладній Євген Миколайович

Науковий керівник:
д.пед.н., проф. Давиденко Г.В.

Рецензент:
к.пед.н., доцент Фуштей О.В.

Допущено до захисту рішенням реабілітаційних технологій
Протокол №_6_від «__30__»__01___2026 р.
Завідувач кафедри_____Башинська О.І.
(підпис)

Вінниця 2026

ЗМІСТ

ВСТУП……. 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ – УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ ……. 8
1.1. Теоретико-методологічні підходи до вивчення потреб військовослужбовців ……..... 8
1.2. Зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами та можливості його застосування в Україні …… 14
1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців-учасників бойових дій в Україні…… 19
Висновки до розділу 1……..... 24
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ-УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ……. 27
2.1. Організація дослідження особливостей потреб військовослужбовців-учасників бойових дій ……... 27
2.2. Аналіз рівня соціальної адаптації військовослужбовців-учасників бойових дій ……. 33
2.3. Взаємодія між соціальними службами та військовослужбовцями: результати дослідження…… 39
Висновки до розділу 2……..... 54
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУ З УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВО-СЛУЖБОВЦЯМИ-УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ – «ПЛАТФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ»……..... 57
3.1 Організаційна структура соціального проєкту «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «Сила стійкості»……..... 57
3.2 План організаційних заходів створення та реалізації проєкту ……. 65
Висновки до розділу 3…….……... 71
ВИСНОВКИ……...…. 73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….……..…… 77
ДОДАТКИ……...…… 86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціальна робота з військовослужбовцями-учасниками бойових дій є надзвичайно актуальною темою, особливо в умовах сучасної соціально-політичної ситуації в Україні, зокрема в контексті триваючої війни. Особливого значення в цих умовах набуває соціальна робота з військовослужбовцями-учасниками бойових дій, які виконують надважливе завдання із захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. Повертаючись до мирного життя після ротацій, виконання бойових завдань чи поранень, військові нерідко зіштовхуються із серйозними викликами соціально-психологічного, правового та медичного характеру, що зумовлює необхідність формування ефективної системи їхньої підтримки.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що військовослужбовці-учасники бойових дій зазнають значного психоемоційного навантаження, перебувають у стані високого ризику розвитку посттравматичних стресових розладів, соціальної дезадаптації, труднощів у налагодженні сімейних та соціальних зв’язків, що вимагає від держави та суспільства створення комплексних систем допомоги. Роль соціальних служб у цьому контексті є визначальною, оскільки саме вони забезпечують посередництво між військовою сферою, медичними установами, психологічними центрами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

Попри наявність нормативно-правової бази та державних програм підтримки учасників бойових дій, практична реалізація соціальних послуг часто є фрагментарною, недостатньо координованою та нерегулярною. Проблеми у сфері соціальної роботи з військовими проявляються у дисбалансі між реальними потребами військовослужбовців та можливостями соціальних служб, недостатній кількості спеціалізованих фахівців, обмеженому доступі до якісних психологічних сервісів та бракованій інформаційній підтримці. У таких умовах важливим є вивчення реального стану соціальної роботи на конкретних прикладах.

Зважаючи на вищезазначене, соціальна робота з учасниками бойових дій є важливою складовою соціальної політики держави, що потребує ґрунтовного дослідження та вдосконалення наукових і практичних підходів. Це обумовлює актуальність даної теми, яка дозволить визначити ефективні методи і форми підтримки військовослужбовців у процесі їх реабілітації та соціальної адаптації.

Питання соціальної адаптації та інтеграції військовослужбовців-учасників бойових дій у мирне життя є предметом ґрунтовних наукових досліджень у межах вітчизняної соціальної роботи та соціальної політики. Значний внесок у вивчення проблем соціальної, соціально-психологічної адаптації та реабілітації військовослужбовців зробили такі українські науковці, як В. Алещенко, А. Артеменко, К. Батаєва, С. Архипова, О. Бік, О. Кокун, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Олійник, М. Соляник, Ю. Скидан, О. Гульбс, О. Кобець, В. Давиденко, А. Назмієв, І. Трубавіна, Л. Цибулько та інші. У працях зазначених авторів розглядаються питання подолання наслідків бойового стресу, соціально-психологічної реабілітації, відновлення соціальних ролей, організації соціального супроводу, нормативно-правового забезпечення соціального захисту та розвитку системи соціальних послуг для ветеранів війни і членів їхніх сімей. Зарубіжні підходи доповнюють вітчизняний дискурс, підкреслюючи тривалі наслідки бойового стресу та необхідність довгострокових програм підтримки (Z. Solomon), а також ширший соціальний контекст воєнних переміщень і постконфліктної адаптації (M. Duszczyk, P. Kaczmarczyk).

Аналіз наукових джерел засвідчує комплексний характер проблеми соціальної адаптації військовослужбовців-учасників бойових дій та актуальність подальших досліджень у цьому напрямі в умовах воєнного і повоєнного розвитку України.

Об’єктом дослідження є військовослужбовці-учасники бойових дій у системі соціального захисту.

Предметом дослідження є потреби військовослужбовців-учасників бойових дій та способи їх задоволення у сфері соціальної роботи.

Метою дослідження є процес соціальної роботи з учасниками бойових дій

та військовослужбовцями, аналіз специфіки їхніх потреб та проблем, визначення ефективних методів і практик надання соціальної допомоги, а також розробка рекомендацій для покращення соціальної підтримки цієї категорії осіб в умовах післяконфліктної адаптації.

Завдання дослідження:

1. Дослідити теоретичні основи соціальної роботи з військовослужбовцями, зокрема учасниками бойових дій, та вивчити роль соціальних служб у підтримці цієї категорії осіб.

2. Визначити основні проблеми, з якими стикаються військовослужбовці-учасники бойових дій після повернення з фронту.

3. Охарактеризувати нормативно-правову базу соціального захисту військовослужбовців.

4. Розглянути досвід інших країн у соціальній роботі з ветеранами і порівняти його з українською практикою.

5. Провести емпіричне дослідження потреб військовослужбовців та ефективності наявних соціальних послуг.

6. Розробити соціальний проєкт, спрямований на вдосконалення психосоціальної підтримки військовослужбовців у військовій частині.

У процесі виконання соціально-психологічного дослідження використовувалися такі **методи**:

теоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння та систематизація наукових джерел, що стосуються проблематики соціальної роботи, психосоціальної підтримки та соціальної адаптації військовослужбовців – учасників бойових дій; огляд і контент-аналіз нормативно-правової бази України й релевантних міжнародних підходів щодо соціального захисту, реабілітації та інтеграції військових; узагальнення теоретичних концепцій для визначення принципів, напрямів і моделей соціальної роботи з військовослужбовцями.

емпіричні методи: методика – Шкала резильєнтності Коннора-Девідсона-10» (CD-RISC-10), а також авторські інструменти: авторське анкетування соціальних потреб; опитувальник соціальної адаптації; інтерв’ю з

військовослужбовцями (напівструктуроване).

Експериментальна база дослідження. Емпіричне дослідження було проведено на базі 105-го прикордонного загону імені князя Володимира Великого (в/ч 2253) Державної прикордонної служби України, що здійснює підготовку та забезпечення оперативної діяльності підрозділів ДПСУ. У дослідженні взяли участь 60 військовослужбовців-учасників бойових дій, які проходили службу або перебували у періоді відновлення після виконання бойових завдань.

Для забезпечення репрезентативності вибірки було сформовано кілька статусних підгруп відповідно до умов служби та актуального стану респондентів: військовослужбовці, що перебувають на активній службі; військові, які проходять лікування чи реабілітацію після поранень; демобілізовані військовослужбовці-учасники бойових дій, які продовжують взаємодію з підрозділом.

Добір учасників здійснювався у співпраці з командуванням частини та фахівцями психологічної служби, що дозволило охопити військових з різним досвідом участі в бойових діях та різним рівнем соціально-психологічної адаптації.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі особливостей соціальної роботи з військовослужбовцями-учасниками бойових дій, що проходять службу або реабілітацію у військовій частині 2253 ДПСУ. Уперше на основі інтеграції кількісних і якісних методів отримано емпіричні дані щодо рівня соціальної адаптації, резильєнтності, соціальних потреб та довіри військовослужбовців до системи соціальної підтримки. Визначено ключові фактори, що впливають на успішність адаптації та ефективність соціальної роботи у військовому середовищі. На основі результатів дослідження обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення соціальної підтримки військовослужбовців та розроблено авторський проєкт соціальної допомоги.

Практична значимість отриманих результатів. Отримані результати мають важливе практичне значення для підвищення ефективності соціальної

роботи з військовослужбовцями-учасниками бойових дій. Зібрані емпіричні дані можуть бути використані психологами, соціальними працівниками, підрозділами морально-психологічного забезпечення, органами місцевого самоврядування та ветеранськими центрами для вдосконалення підходів до соціальної підтримки військових.

Результати дослідження сприятимуть: розробці та впровадженню програм соціальної адаптації та психосоціальної реабілітації військовослужбовців, з урахуванням виявлених потреб і рівня резильєнтності; удосконаленню механізмів соціального супроводу військових, що перебувають на службі, проходять лікування або повернулися до цивільного життя; оптимізації роботи соціальних служб і військових частин щодо взаємодії з учасниками бойових дій.

Матеріали дослідження можуть також стати основою для розробки навчальних модулів, тренінгових програм та подальших наукових розвідок у сфері соціальної роботи з військовослужбовцями та ветеранами.

Апробація результатів. Основні результати дослідження були представлені у наукових публікаціях, а саме:

1. Соціальна інклюзія учасників бойових дій. Збірник тез доповідей XXIV Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики», м. Київ, 2024 р.

2. Психологічні аспекти соціальної допомоги військовослужбовцям – учасникам бойових дій. Збірник тез доповідей XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Молодь: освіта, наука, духовність», м. Київ, 2025 р.

3. Психосоціальна підтримка учасників бойових дій: можливості соціальної роботи. Збірник тез доповідей XXV Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики», м. Київ, 2025 р.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (81 найменування), додатків. У тексті кваліфікаційної роботи вміщено 11 таблиць і 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ – УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

1.1. Теоретико-методологічні підходи до вивчення потреб військовослужбовців

У сучасних умовах воєнного стану та післявоєнної трансформації українського суспільства вивчення потреб військовослужбовців набуває особливої актуальності як у теоретичному, так і в практичному вимірі соціальної роботи. Зростання кількості осіб із досвідом участі в бойових діях, розширення кола соціальних ризиків, пов'язаних із травматичними подіями війни, а також ускладнення процесів соціальної адаптації та реінтеграції військовослужбовців і членів їхніх сімей зумовлюють необхідність науково обґрунтованого аналізу їхніх потреб. Як зазначають українські дослідники, потреби військовослужбовців формуються під впливом поєднання індивідуально-психологічних, соціальних, економічних, інституційних і нормативно-правових чинників, що вимагає комплексного міждисциплінарного підходу до їх вивчення [32, с. 54].

У теоретичному полі соціальної роботи потреби розглядаються як об'єктивно зумовлені та суб'єктивно переживані стани необхідності, задоволення яких є умовою збереження життєдіяльності, соціального функціонування та психологічного благополуччя особистості. Військова служба, особливо в умовах бойових дій, істотно змінює структуру потреб людини, актуалізуючи не лише базові потреби безпеки та фізичного відновлення, а й потреби у психосоціальній підтримці, соціальному визнанні, правовому захисті, збереженні сімейних зв'язків і перспективі соціальної реалізації після завершення служби [2, с. 9]. Саме тому у вітчизняних наукових працях наголошується на необхідності розглядати потреби військовослужбовців як динамічну систему, що змінюється залежно від етапу служби, інтенсивності бойового досвіду, стану здоров'я та соціального оточення [20, с. 70].

Методологічну основу дослідження потреб військовослужбовців у

соціальній роботі становить поєднання соціально-психологічного, соціально-політичного та інституційного підходів. Соціально-психологічний підхід дозволяє зосередити увагу на внутрішніх станах особистості, зокрема на процесах адаптації, переживанні бойового досвіду, формуванні посттравматичних реакцій і механізмах їх подолання. Дослідження українських авторів переконливо доводять, що неврахування психологічних потреб військовослужбовців значно ускладнює процес їх соціальної інтеграції та підвищує ризики соціальної дезадаптації [5, с. 130].

Соціально-політичний підхід акцентує увагу на ролі державної політики та системи соціального захисту у формуванні та задоволенні потреб військовослужбовців. Законодавчі гарантії, державні стандарти соціальних послуг, діяльність ветеранських просторів і програм реінтеграції визначають інституційні можливості реалізації прав та потреб цієї соціальної групи. У цьому контексті потреби військовослужбовців слід розглядати не лише як індивідуальні запити, а як індикатор ефективності соціальної політики та публічного управління у сфері соціального захисту [12, с. 119].

Інституційний підхід у дослідженні потреб військовослужбовців передбачає аналіз функціонування системи формальних соціальних інститутів, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері соціального захисту, реабілітації та соціальної адаптації цієї категорії населення. У межах даного підходу потреби військовослужбовців розглядаються не лише як індивідуальні запити, а як результат взаємодії клієнта з мережею інституцій – органами державної влади, органами місцевого самоврядування, установами соціального захисту населення, закладами охорони здоров’я, реабілітаційними центрами, ветеранськими просторами та громадськими організаціями. Саме ефективність інституційної структури, чіткість розподілу повноважень і наявність механізмів міжвідомчої координації визначають можливість своєчасного виявлення та задоволення потреб військовослужбовців і членів їхніх сімей [15, с. 58–60].

Важливим елементом інституційного підходу є діяльність ветеранських просторів, які в сучасній українській практиці розглядаються як

мультифункціональні центри надання соціальних, психологічних, інформаційних та правових послуг ветеранам війни й військовослужбовцям. Як зазначається у відповідних аналітичних матеріалах, ветеранські простори виконують роль «точки входу» до системи соціального захисту, забезпечуючи первинну оцінку потреб, консультування, перенаправлення до профільних фахівців та сприяючи соціальній інтеграції у громаді [10]. Їх діяльність дозволяє зменшити інституційну розпорошеність допомоги та підвищити доступність соціальних послуг, особливо на місцевому рівні.

Окрему роль у реалізації інституційного підходу відіграє служба супроводу військовослужбовців та членів їхніх сімей, функціонування якої передбачено в системі Міністерства оборони України. Діяльність служби супроводу спрямована на комплексний соціальний супровід, координацію взаємодії між військовими частинами, територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, органами соціального захисту й іншими надавачами послуг. Така модель дозволяє здійснювати індивідуалізований підхід до задоволення потреб військовослужбовців, враховуючи специфіку їхнього статусу, етап служби та сімейні обставини [71, с. 14].

З позицій інституційного підходу особлива увага також приділяється якості нормативно-правового регулювання та дотриманню державних стандартів соціальних послуг. Недостатня узгодженість нормативних актів, дублювання функцій між установами або відсутність чітких алгоритмів взаємодії негативно впливають на ефективність соціальної роботи з військовослужбовцями та посилюють ризики соціальної вразливості [22, с. 413]. У цьому контексті інституційний підхід виступає методологічною основою для оцінювання спроможності системи соціального захисту адекватно реагувати на актуальні потреби військовослужбовців і формувати комплексні, скоординовані моделі соціальної підтримки.

У межах сучасної соціальної роботи з військовослужбовцями дедалі більшого поширення набуває екологічний підхід, який дозволяє розглядати потреби особистості не ізольовано, а у взаємозв’язку з різними рівнями

соціального середовища. Такий підхід дозволяє виявляти не лише індивідуальні потреби, а й соціальні бар'єри доступу до послуг, дефіцит міжвідомчої взаємодії та нерівномірність ресурсного забезпечення на рівні територіальних громад [31, с. 45].

З метою структурованого аналізу потреб військовослужбовців у науковій літературі пропонується їх класифікація за основними функціональними доменами, що дозволяє пов'язати теоретичний аналіз із подальшими емпіричними дослідженнями та практикою надання соціальних послуг (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні домени потреб військовослужбовців у системі соціальної роботи

Домен потреб	**Характеристика потреб**
Медико-відновлювальний	Потреби у лікуванні, реабілітації, відновленні фізичного здоров'я.
Психосоціальний	Потреби у психологічній підтримці, стабілізації емоційного стану.
Соціально-правовий	Потреби у правовому захисті, соціальних гарантіях і пільгах.
Сімейний	Потреби у підтримці сімейних відносин і батьківства.
Економічний	Потреби у матеріальній стабільності та працевлаштуванні.
Інформаційний	Потреби у доступі до інформації про послуги та програми.

Наведена класифікація дозволяє розглядати потреби військовослужбовців як взаємопов'язану систему, у якій незадоволення одного домену може призводити до загострення проблем в інших сферах, що підтверджується результатами емпіричних досліджень.

Методологічно обґрунтованим у дослідженні потреб військовослужбовців є використання ресурсного підходу, який акцентує увагу не лише на дефіцитах, а й на потенціалі особистості, сім'ї та громади. У працях Г.В. Давиденко та співавторів підкреслюється, що ефективність соціальних послуг значною мірою залежить від чіткого визначення суб'єктів їх надання та координації між ними [15, с. 60], а також від урахування різних видів соціальних послуг для вразливих категорій населення в умовах воєнних дій [16, с. 25]. Такий підхід сприяє переходу від патерналістської моделі допомоги до партнерської взаємодії між клієнтом і соціальним працівником.

Для візуалізації теоретичної моделі формування потреб військовослужбовців доцільно використати екологічну схему взаємодії різних рівнів соціального середовища (рис. 1.1).

Рис.1.1. Екологічна модель формування потреб військовослужбовців

Наведена на рисунку 1.1 екологічна модель формування потреб військовослужбовців ілюструє багаторівневий характер впливу соціального середовища на процес їх життєдіяльності та соціальної адаптації. Модель демонструє, що потреби військовослужбовців формуються на перетині індивідуальних характеристик особистості, сімейних взаємин, умов проходження служби у військовому підрозділі, ресурсів і можливостей територіальної громади, а також державної соціальної політики та нормативно-правового регулювання. Такий підхід дозволяє розглядати військовослужбовця як суб'єкта складної системи соціальних взаємодій, у межах якої ефективність задоволення потреб залежить від узгодженості дій різних інституцій та рівнів соціального захисту, що підтверджує доцільність комплексного, міжвідомчого підходу до організації соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їхніх сімей [31, с. 45].

Дослідження потреб військовослужбовців як складного соціального

феномену потребує також ретельно продуманої методологічної стратегії, здатної поєднати узагальнення та глибинний аналіз. У сучасних вітчизняних наукових працях підкреслюється, що використання виключно кількісних або лише якісних методів не дозволяє повною мірою відобразити реальну картину потреб цієї соціальної групи, оскільки статистичні дані не завжди розкривають суб'єктивний зміст переживань, а якісні матеріали обмежені можливістю узагальнення результатів.

Рис. 1.2. Методологічний підхід до дослідження потреб військовослужбовців

Наведений на рисунку 1.2 методологічний підхід до дослідження потреб військовослужбовців відображає логічну послідовність наукового аналізу – від визначення цільової групи та контексту життєдіяльності до формування практичних рекомендацій у сфері соціальної роботи. Поєднання кількісних і якісних методів забезпечує можливість комплексного виявлення як узагальнених тенденцій у структурі потреб, так і індивідуальних особливостей соціального досвіду військовослужбовців, що підвищує валідність і надійність отриманих результатів. Такий підхід створює методологічне підґрунтя для розроблення адресних соціальних програм, удосконалення механізмів соціального супроводу та оптимізації інституційної взаємодії між суб'єктами надання соціальних послуг.

Отже, теоретико-методологічні підходи до вивчення потреб військовослужбовців у сучасній соціальній роботі ґрунтуються на інтеграції

психологічних, соціальних і політико-правових концепцій, що дозволяє комплексно аналізувати їх життєву ситуацію та формувати ефективні моделі соціальної підтримки.

1.2. Зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами та можливості його застосування в Україні

Зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами війни засвідчує, що ефективна підтримка осіб із бойовим досвідом ґрунтується на комплексному, довгостроковому та інституційно скоординованому підході. У країнах із тривалою історією участі у воєнних конфліктах соціальна робота з ветеранами розглядається як самостійний напрям державної соціальної політики, орієнтований не лише на подолання наслідків травматичного досвіду, а й на забезпечення сталого соціального функціонування та активної участі ветеранів у суспільному житті. Такий підхід формує методологічне підґрунтя для розвитку клієнтоорієнтованих моделей соціальної підтримки, у межах яких ветеран розглядається як активний суб’єкт соціальної взаємодії.

У практиці соціальної роботи США ключовою ознакою є високий рівень інституціоналізації ветеранської політики та персоналізований характер соціального супроводу. Соціальні працівники виконують функції кейс-менеджерів, координуючи доступ ветеранів до медичних, психологічних, соціальних і професійних послуг. Особлива увага приділяється роботі з родиною ветерана як важливим ресурсом соціальної адаптації, що дозволяє зменшити ризики соціальної ізоляції та вторинної травматизації [82, с. 146]. Американська модель демонструє ефективність поєднання соціальної роботи з програмами зайнятості, професійної перепідготовки та громадської активності ветеранів.

Європейський досвід соціальної роботи з ветеранами характеризується інтеграцією ветеранських програм у загальну систему соціального захисту та акцентом на децентралізацію соціальних послуг. У країнах Європейського

Союзу значну роль відіграють органи місцевого самоврядування та громади, які виступають ключовими суб'єктами соціальної підтримки ветеранів. Такий підхід сприяє відновленню соціальних зв'язків, формуванню відчуття приналежності до громади та підвищенню рівня соціальної інтеграції. Водночас європейська модель базується на міжвідомчій взаємодії та чіткому нормативно-правовому регулюванні надання соціальних послуг.

Важливою характеристикою зарубіжного досвіду соціальної роботи з ветеранами є концептуалізація ветеранської політики як безперервного процесу, що охоплює всі етапи життєвого шляху військовослужбовця – від підготовки до звільнення зі служби до повної соціальної та професійної реінтеграції. У наукових дослідженнях наголошується, що ефективні моделі соціальної роботи орієнтовані не лише на подолання наслідків бойової травми, а й на попередження соціальної дезадаптації, безробіття, маргіналізації та ізоляції ветеранів у мирному житті [17, с. 15]. Такий підхід дозволяє розглядати соціальну роботу з ветеранами як інвестицію у соціальну стабільність і безпеку суспільства.

Окрему увагу в зарубіжній практиці приділено концепції посттравматичного зростання, яка поступово інтегрується у програми соціальної та психосоціальної підтримки ветеранів. Соціальні працівники та психологи не обмежуються корекцією негативних наслідків травматичного досвіду, а сприяють переосмисленню воєнного досвіду як ресурсу особистісного розвитку, громадянської активності та лідерства. Досвід США та окремих країн ЄС свідчить, що залучення ветеранів до волонтерської діяльності, громадських ініціатив і наставницьких програм сприяє відновленню почуття соціальної значущості та підвищенню якості життя [38, с. 420].

Спільною рисою успішних зарубіжних моделей є розвиток ветеранських центрів і просторів, які функціонують за принципом «єдиного вікна» та забезпечують комплексний доступ до соціальних, психологічних, правових і інформаційних послуг. У міжнародній практиці такі центри знижують інституційні бар'єри звернення по допомогу, підвищують довіру до соціальних інститутів та сприяють формуванню партнерських відносин між ветераном і

соціальним працівником [30, с. 493]. Цей елемент зарубіжного досвіду є особливо релевантним для України в умовах масштабних викликів воєнного часу.

Зарубіжний досвід переконливо демонструє трансформацію ролі соціального працівника у роботі з ветеранами від адміністративного надавача послуг до активного координатора міждисциплінарної допомоги. У практиці США та країн ЄС соціальний працівник виступає ключовою фігурою, яка здійснює оцінку потреб, планування індивідуальної траєкторії підтримки, координацію взаємодії між медичними, соціальними, освітніми та громадськими структурами [11, с. 18]. Така роль передбачає високий рівень професійної автономії та відповідальності, а також спеціалізовану підготовку фахівців.

У європейських країнах особливого значення набуває підхід, орієнтований на сильні сторони клієнта (strength-based approach), відповідно до якого ветеран розглядається не як носій проблем, а як особистість із власними ресурсами, досвідом та потенціалом. Соціальна робота у цьому контексті спрямована на активізацію внутрішніх і зовнішніх ресурсів ветерана, що узгоджується з сучасними принципами клієнтоорієнтованої та партнерської соціальної роботи [32, с. 61].

З метою систематизації зарубіжного досвіду соціальної роботи з ветеранами та визначення можливостей його адаптації в Україні зробимо порівняльний аналіз ключових характеристик моделей соціальної підтримки у США, країнах Європейського Союзу та вітчизняній практиці (табл. 1.2).

Порівняльний аналіз засвідчує, що найбільш ефективними є моделі, орієнтовані на персоналізований соціальний супровід, міжвідомчу координацію та активну участь громади. Водночас українська система соціальної роботи з ветеранами перебуває на етапі інституційного становлення, що зумовлює необхідність адаптації, а не механічного перенесення зарубіжних практик.

Таблиця 1.2

Порівняння моделей соціальної роботи з ветеранами (США – ЄС – Україна)

Критерій порівняння	США	Країни ЄС	Україна
Інституційна основа	Спеціалізовані ветеранські агентства	Інтеграція у систему соціального захисту	Формування системи ветеранської політики
Роль соціального працівника	Координатор, кейс-менеджер	Фасилітатор, посередник	Соціальний супровід, консультант
Основні послуги	Реабілітація, зайнятість, підтримка сім'ї	Соціальна інтеграція, підтримка громади	Соціальні, правові, психологічні послуги
Організація доступу	Принцип «єдиного вікна»	Децентралізована модель	Розвиток ветеранських просторів
Участь громади	Обмежена	Висока	Зростаюча
Ключові виклики	Бюрократизація системи	Ресурсна нерівність громад	Фрагментарність інституцій

Попри очевидні переваги зарубіжних моделей соціальної роботи з ветеранами, їх імплементація в Україні супроводжується низкою об'єктивних викликів. До них належать масштабність ветеранської спільноти, обмеженість фінансових і кадрових ресурсів, нерівномірний розвиток територіальних громад, а також фрагментарність міжвідомчої взаємодії. Українські дослідники наголошують, що без належної адаптації зарубіжні підходи можуть втратити ефективність або навіть посилити соціальну нерівність між різними групами ветеранів [22, с. 415].

Водночас саме зарубіжний досвід дозволяє визначити стратегічні орієнтири розвитку вітчизняної системи соціальної роботи з ветеранами. Зокрема, перспективними є впровадження стандартизованої оцінки потреб, розвиток професійної спеціалізації соціальних працівників, інституціоналізація соціального супроводу та розширення партнерства між державними структурами й інститутами громадянського суспільства. Такий підхід сприятиме формуванню цілісної та стійкої системи соціальної підтримки ветеранів в Україні.

Узагальнення зарубіжного досвіду дозволяє виокремити інституційну

модель соціальної роботи з ветеранами, у межах якої держава визначає стратегічні пріоритети та нормативно-правові засади, спеціалізовані ветеранські структури забезпечують координацію політики, а соціальні працівники та ветеранські центри здійснюють безпосередній супровід ветеранів і членів їхніх сімей (рис. 1.3). Така модель підкреслює активну роль ветерана як суб'єкта соціальної реінтеграції та орієнтує соціальну роботу на довгостроковий результат.

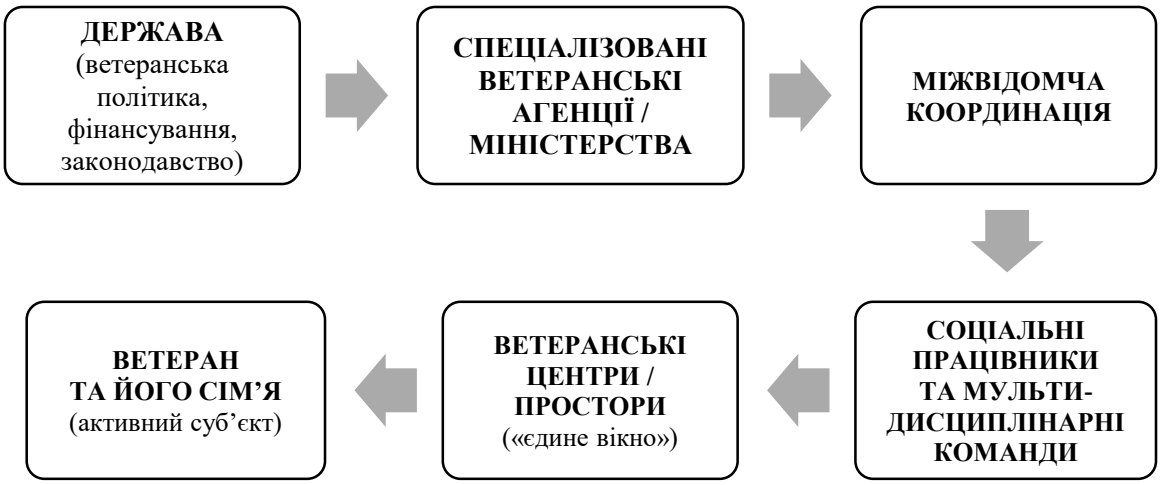

Рис. 1.3. Інституційна модель соціальної роботи з ветеранами (зарубіжний досвід)

Наведена інституційна модель демонструє, що ефективна соціальна робота з ветеранами ґрунтується на чіткій координації між державними структурами, спеціалізованими ветеранськими інституціями та надавачами соціальних послуг, при цьому ветеран і його сім'я виступають активними суб'єктами процесу соціальної реінтеграції, а не пасивними отримувачами допомоги.

З огляду на зарубіжний досвід стає очевидним, що ефективність соціальної роботи з ветеранами значною мірою залежить від здатності системи соціального захисту своєчасно виявляти та адекватно реагувати на їхні потреби. Саме тому емпіричне дослідження потреб ветеранів і військовослужбовців виступає необхідною умовою обґрунтування практичних рішень у сфері соціальної роботи. Аналіз міжнародних моделей підтверджує доцільність використання змішаних методів дослідження та екологічного підходу, що дозволяє

враховувати як індивідуальний досвід, так і соціальний контекст життєдіяльності ветеранів.

Отже, зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами демонструє ефективність комплексних, інституційно скоординованих і клієнтоорієнтованих моделей підтримки, які можуть бути адаптовані до українських умов. Його осмислене використання створює наукове та практичне підґрунтя для вдосконалення національної системи соціальної роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей і логічно підводить до необхідності емпіричного дослідження потреб цієї соціальної групи в умовах сучасної України.

1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців-учасників бойових дій в Україні

Нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців-учасників бойових дій в Україні є фундаментальною складовою державної соціальної політики та ключовою умовою реалізації принципів соціальної справедливості, захисту прав людини й соціальної безпеки. В умовах тривалої збройної агресії та масового залучення громадян до виконання військового обов’язку правове регулювання соціальної підтримки цієї категорії населення набуває системного та комплексного характеру. Українські дослідники наголошують, що ефективність соціальної роботи з військовослужбовцями безпосередньо залежить від узгодженості законодавчих норм, стабільності правових гарантій та спроможності державних інституцій забезпечити їх практичну реалізацію [12, с. 118].

Базовим нормативно-правовим актом, що визначає засади соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який закріплює комплекс державних гарантій у сферах матеріального забезпечення, медичного обслуговування, житлових прав, соціальних пільг і компенсацій [56].

Важливим аспектом даного закону є визнання особливого соціального статусу військовослужбовців, що зумовлює підвищений рівень соціальної відповідальності держави за забезпечення їхніх потреб у період служби та після її завершення.

Окреме місце у системі нормативно-правового забезпечення посідає Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає правовий статус учасників бойових дій та закріплює систему соціальних гарантій, спрямованих на їх соціальну адаптацію та інтеграцію у мирне життя [57]. Даний закон є ключовим з позицій соціальної роботи, оскільки створює правові передумови для надання соціальних, реабілітаційних та психологічних послуг ветеранам війни та членам їхніх сімей.

У контексті соціальної роботи нормативно-правове забезпечення слід розглядати не лише як сукупність законів і підзаконних актів, а як інструмент професійної діяльності соціального працівника, що визначає межі, алгоритми та стандарти надання допомоги військовослужбовцям-учасникам бойових дій. Законодавчі норми формують правове поле, в межах якого здійснюється соціальний супровід, оцінка потреб, планування індивідуальної траєкторії підтримки та координація між різними суб’єктами соціальних послуг. Таким чином, якість соціальної роботи значною мірою залежить від чіткості та узгодженості нормативно-правових механізмів.

Українські науковці наголошують, що в умовах воєнного стану нормативно-правова база соціальної підтримки військовослужбовців має бути гнучкою та адаптивною, оскільки потреби цієї категорії населення є динамічними й змінюються залежно від етапу служби, стану здоров’я та сімейної ситуації [33, с. 226]. Це актуалізує необхідність регулярного перегляду та оновлення нормативних актів з урахуванням реальних соціальних викликів.

Системоутворюючу роль у сфері соціальної підтримки військовослужбовців відіграє Закон України «Про соціальні послуги», який визначає загальні принципи, види, механізми надання соціальних послуг та суб’єктів їх надання [55]. У контексті соціальної роботи з учасниками бойових

дій даний закон створює нормативну основу для організації соціального супроводу, соціальної адаптації, кризового втручання та інших форм професійної допомоги. Його значення полягає у впровадженні клієнтоорієнтованого підходу та переході від фрагментарної допомоги до системного надання соціальних послуг.

Окреме місце у нормативно-правовому забезпеченні соціальної підтримки військовослужбовців, що проходять службу у системі Державної прикордонної служби України, посідає Закон України «Про Державну прикордонну службу України» [43]. Даний нормативно-правовий акт визначає правові засади організації та діяльності ДПСУ, статус її військовослужбовців, а також особливості проходження служби в умовах підвищеного ризику та воєнного стану. У контексті соціальної роботи цей закон є принципово важливим, оскільки окреслює специфіку професійної діяльності прикордонників, характер службових навантажень, умови ротацій, участі у бойових діях та виконання завдань із захисту державного кордону, що безпосередньо впливає на формування їхніх соціальних, психологічних і сімейних потреб. Норми Закону України «Про Державну прикордонну службу України» створюють правові підстави для організації цільових програм соціальної та психосоціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ, а також для впровадження спеціалізованих форм соціального супроводу з урахуванням відомчої специфіки служби.

Розвиток нормативно-правового забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців здійснюється також через підзаконні нормативні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України та накази центральних органів виконавчої влади. Важливими у цьому контексті є нормативні документи, що регламентують порядок організації соціальних послуг, визначення потреб населення територіальних громад, функціонування ветеранських просторів та служб соціального супроводу [44; 47]. Дані акти конкретизують механізми реалізації законодавчих норм та забезпечують їх практичну імплементацію на місцевому рівні.

Особливу роль у сучасній системі нормативно-правового забезпечення відіграють стратегічні документи державної політики, зокрема Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року, яка визначає пріоритетні напрями розвитку системи соціальної підтримки ветеранів війни, включно з удосконаленням соціальних послуг, розвитком міжвідомчої координації та посиленням ролі територіальних громад [60]. У стратегічному вимірі такі документи формують довгострокове бачення соціальної роботи з військовослужбовцями як складової відновлення людського потенціалу держави.

З позицій соціальної роботи важливим є також нормативне закріплення стандартів і класифікаторів соціальних послуг, які визначають зміст, обсяг та якість допомоги учасникам бойових дій. Запровадження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни сприяє уніфікації підходів до надання допомоги та підвищенню її якості [44]. Водночас науковці звертають увагу на необхідність постійного оновлення стандартів з урахуванням змін соціального контексту та зростання потреб військовослужбовців.

Разом із тим нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців характеризується низкою проблемних аспектів, серед яких дослідники виокремлюють фрагментарність законодавчого поля, дублювання функцій різних інституцій та складність доступу до соціальних гарантій на практиці [22, с. 414]. Ці чинники знижують ефективність соціальної роботи та актуалізують потребу у вдосконаленні правових механізмів соціального захисту.

Важливим напрямом розвитку нормативно-правового забезпечення є посилення міжвідомчої взаємодії та інтеграція соціальних, медичних, психологічних і реабілітаційних послуг. У цьому контексті служби соціального супроводу та ветеранські простори розглядаються як інституційні інструменти реалізації законодавчих норм на практиці, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до задоволення потреб військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Для систематизації нормативно-правового забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців – учасників бойових дій доцільно узагальнити

ключові законодавчі та підзаконні акти, що визначають зміст і механізми соціальної роботи з даною категорією населення (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Ключові нормативно-правові акти соціальної підтримки військовослужбовців-учасників бойових дій та їх значення для соціальної роботи

Нормативно-правовий акт	**Сфера регулювання**	**Значення для соціальної роботи**
Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [56]	Соціальні гарантії, пільги, компенсації	Визначає правовий статус і базові гарантії соціальної підтримки
Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [57]	Статус УБД, соціальні права	Формує правову основу соціальної адаптації та реінтеграції
Закон України «Про соціальні послуги» [55]	Організація та надання соціальних послуг	Забезпечує клієнтоорієнтований підхід і соціальний супровід
Закон України «Про Державну прикордонну службу України» [43]	Правовий статус та організація служби військовослужбовців ДПСУ	Визначає специфіку служби прикордонників, умови виконання бойових завдань і є підґрунтям для розробки спеціалізованих програм соціальної та психосоціальної підтримки
Державний стандарт соціальної адаптації ветеранів війни [44]	Якість і зміст соціальних послуг	Уніфікує практику соціальної роботи
Стратегія ветеранської політики до 2030 року [60]	Довгострокова державна політика	Орієнтує систему соціальної роботи на сталий розвиток

Проведене узагальнення нормативно-правових актів в таблиці 1.3 дало змогу встановити, що законодавча база соціальної підтримки військовослужбовців в Україні має багаторівневий характер і охоплює як стратегічні, так і прикладні аспекти соціальної роботи. Разом із тим з’ясовано, що результативність реалізації зазначених нормативних положень значною мірою зумовлюється спроможністю соціальних інституцій застосовувати норми права з урахуванням індивідуальних потреб військовослужбовців.

Реалізація нормативно-правового забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців відбувається через діяльність відповідних інституцій, серед яких ключову роль відіграють органи соціального захисту населення,

ветеранські простори, служби соціального супроводу та громадські організації. Саме на інституційному рівні відбувається трансформація правових норм у конкретні соціальні послуги, програми та форми підтримки. В свою чергу, успішність цього процесу залежить від рівня міжвідомчої взаємодії та професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

Отже, нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців – учасників бойових дій в Україні формує комплексну систему правових гарантій і механізмів соціальної роботи, спрямованих на захист прав, соціальну адаптацію та реінтеграцію цієї категорії населення. Розвинена законодавча база у поєднанні з підзаконними актами, стандартами соціальних послуг і стратегічними документами створює передумови для реалізації клієнтоорієнтованого та інституційно скоординованого підходу. Особливого значення в цьому контексті набуває відомче нормативне регулювання діяльності Державної прикордонної служби України, яке визначає специфічні умови служби та обґрунтовує необхідність розроблення цільових моделей соціальної роботи саме з військовослужбовцями ДПСУ. Водночас наявні проблеми практичної імплементації законодавства зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення правових і організаційних механізмів соціальної підтримки, що актуалізує проведення емпіричного дослідження потреб військовослужбовців у межах наступних розділів роботи.

Висновки до 1 розділу

У першому розділі кваліфікаційної роботи здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз соціальної роботи з військовослужбовцями – учасниками бойових дій, що дозволило сформувати цілісне наукове уявлення про зміст, структуру та особливості соціальної підтримки цієї соціальної групи в умовах воєнного стану та післявоєнної трансформації українського суспільства. Проведений аналіз засвідчує, що проблема соціальної роботи з

військовослужбовцями має міждисциплінарний характер і потребує інтеграції психологічних, соціальних, політико-правових та інституційних підходів.

Встановлено, що потреби військовослужбовців формуються під впливом сукупності індивідуально-психологічних, соціальних, економічних та інституційних чинників і мають динамічний характер, змінюючись залежно від етапу проходження служби, інтенсивності бойового досвіду, стану здоров'я та соціального оточення. Обґрунтовано доцільність використання соціально-психологічного, соціально-політичного та інституційного підходів у вивченні потреб військовослужбовців, що дозволяє комплексно аналізувати як внутрішні стани особистості, так і зовнішні умови реалізації соціальних прав і гарантій. Застосування екологічного підходу дало змогу розглядати потреби військовослужбовців у контексті взаємодії різних рівнів соціального середовища – від особистісного та сімейного до громадського і державного.

Далі проаналізовано зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами та визначено можливості його адаптації в Україні. Встановлено, що ефективні моделі соціальної підтримки у США та країнах Європейського Союзу ґрунтуються на принципах довгостроковості, інституційної координації, персоналізованого соціального супроводу та активної участі громади. Особливу увагу приділено ролі соціального працівника як координатора міждисциплінарної допомоги, а також значенню ветеранських центрів і просторів, які функціонують за принципом «єдиного вікна» та забезпечують доступність соціальних послуг. Порівняльний аналіз зарубіжних і вітчизняних моделей соціальної роботи з ветеранами засвідчив, що пряме перенесення іноземних практик є недоцільним без урахування національного контексту, ресурсних можливостей і масштабності ветеранської спільноти в Україні.

Проведене узагальнення законодавчих і підзаконних актів дозволило встановити, що вітчизняна система правового регулювання має багаторівневий характер і охоплює як стратегічні, так і прикладні аспекти соціальної роботи. Визначено ключову роль законів України у сфері соціального та правового захисту військовослужбовців, а також значення державних стандартів

соціальних послуг, стратегічних документів і інституційних механізмів їх реалізації. Разом із тим виявлено низку проблем практичної імплементації нормативно-правових норм, зокрема фрагментарність інституційної взаємодії, складність доступу до соціальних гарантій і потребу в подальшому вдосконаленні організаційних механізмів соціальної підтримки.

Загалом результати теоретико-методологічного аналізу підтверджують, що ефективна соціальна робота з військовослужбовцями – учасниками бойових дій можлива лише за умови системного поєднання науково обґрунтованих підходів, розвиненої нормативно-правової бази та інституційно скоординованої практики надання соціальних послуг. Отримані у розділі 1 теоретичні узагальнення та методологічні висновки створюють наукове підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження потреб військовослужбовців і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення соціальної роботи з цією категорією населення, що буде реалізовано у наступних розділах кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ-УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

2.1. Організація дослідження особливостей потреб військовослужбовців-учасників бойових дій

Методологія емпіричного дослідження ґрунтувалася на принципах комплексності, системності, валідності та етичності, що забезпечує наукову достовірність отриманих результатів та можливість їх практичного застосування в соціальній роботі з військовослужбовцями – учасниками бойових дій.

Дослідження здійснювалося на базі 105-го прикордонного загону імені князя Володимира Великого (в/ч 2253), що є територіальним органом охорони кордону центрального підпорядкування Адміністрації Державної прикордонної служби України. Це забезпечило доступ до респондентів з реальним бойовим досвідом та різними траєкторіями проходження служби. Чернігівський прикордонний загін охороняє ділянку державного кордону, що розташована в межах Новгород Сіверського, Семенівського, Корюківського, Сновського, Городнянського, Ріпкинського, Чернігівського районів Чернігівської області.

Військова частина 2253 Державної прикордонної служби України є одним із структурних підрозділів, що забезпечують охорону державного кордону, участь у бойових операціях, протидію диверсійним групам, підтримання національної безпеки та територіальної цілісності держави в умовах воєнного стану. Особовий склад частини виконує завдання підвищеної складності, пов’язані зі значним психофізичним навантаженням, ризиком для життя, нестабільними умовами служби та регулярними ротаціями у зону бойових дій.

До складу загону входять: управління загону; 11 відділів прикордонної служби: «Грем’яч», «Вороб’ївка», «Леонівка», «Семенівка», «Гута-Студенецька», «Гірськ», «Щорс», «Деревини», «Добрянка», «Задеріївка», «Дніпровське»; мобільна прикордонна застава «Чернігів»; підрозділи забезпечення.

Структурно військова частина 2253 включає оперативно-бойові підрозділи, чергові зміни, відділення матеріально-технічного забезпечення, підрозділ морально-психологічного забезпечення, медичний пункт, підрозділи логістики, зв’язку та спеціалістів суміжних напрямів. Усередині частини функціонують елементи внутрішньої соціальної підтримки, зокрема офіцери МПЗ, військовий психолог, кадрова служба та інші посадові особи.

З огляду на багатопрофільний характер завдань, військовослужбовці частини перебувають у середовищі стресових факторів, серед яких:

- постійні зміни умов служби;
- тривале перебування у стані бойової готовності;
- участь у боях та досвід травматичних подій;
- фізичне та емоційне виснаження;
- невизначеність та інформаційний тиск;
- тривала відсутність контакту з родиною.

В умовах таких навантажень соціальні служби відіграють важливу роль у забезпеченні психосоціальної підтримки. Особливо актуальним є надання:

- психологічної допомоги;
- соціального супроводу;
- правових консультацій;
- інформаційних послуг;
- підтримки сімей військовослужбовців.

На першому етапі було погоджено проведення дослідження з командуванням частини та психологічною службою, визначено часові рамки, сформовано інструкції для учасників і уточнено критерії включення до вибірки. Дослідження організовувалося у форматі групового й індивідуального опитування в умовах, що гарантували добровільність участі, а також психологічну та інформаційну безпеку військовослужбовців.

До участі в дослідженні було залучено 60 військових, які відрізнялися за статусом служби та пережитим досвідом участі в бойових діях. Для забезпечення коректної аналітики було сформовано статусні підгрупи:

– військовослужбовці, що перебувають на активній службі;

– військові, які проходять лікування та реабілітацію після поранень;

– демобілізовані учасники бойових дій.

Для кращого розуміння характеристик вибірки та аналізу можливих відмінностей у потребах різних категорій військовослужбовців було досліджено структуру особового складу учасників вибірки (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Структура особового складу (у %)

Рисунок 2.1 відображає структуру вибірки з 60 військовослужбовців, які брали участь в емпіричному дослідженні. Найбільш чисельною групою є рядовий склад, що становить 36,7% (22 особи). Другу за чисельністю категорію формує молодший сержантський склад – 23,3% (14 осіб).

До сержантського складу належать 16,7% учасників (10 осіб), тоді як старшини та майстри становлять 10% (6 осіб). Офіцерський склад представлений 13,3% респондентів (8 осіб). Сукупно дані групи охоплюють 60 військовослужбовців, що становлять 100% вибірки.

Діаграма наочно демонструє, що емпірична вибірка збалансована та включає представників різних категорій особового складу, що забезпечує різноплановість отриманих результатів і їхню репрезентативність для оцінки соціальних потреб військовослужбовців.

Формування вибірки здійснювалося за методом цільового відбору, що

дозволило охопити різні категорії військовослужбовців із різним бойовим досвідом, тривалістю служби, віковими характеристиками та актуальними соціальними потребами. Процедура збору даних включала індивідуальне анкетування, виконання психодіагностичних методик, а також проведення напівструктурованих інтерв'ю. Всі учасники дослідження були поінформовані про його мету, завдання та умови, надали добровільну згоду на участь та отримали гарантії конфіденційності.

Дослідження проводилося з дотриманням етичних стандартів роботи з військовослужбовцями, включаючи вимоги конфіденційності, психологічної безпеки, добровільності участі та недопущення будь-яких ризиків для респондентів. У результаті організаційного забезпечення вдалося створити умови, що сприяли щирості відповідей, точності отриманих даних та репрезентативності структурних характеристик вибірки.

Для уточнення характеристик вибірки та визначення бойового досвіду респондентів було проаналізовано рівень їхньої участі у бойових діях, що дозволяє коректно інтерпретувати подальші результати дослідження (рис. 2.2).

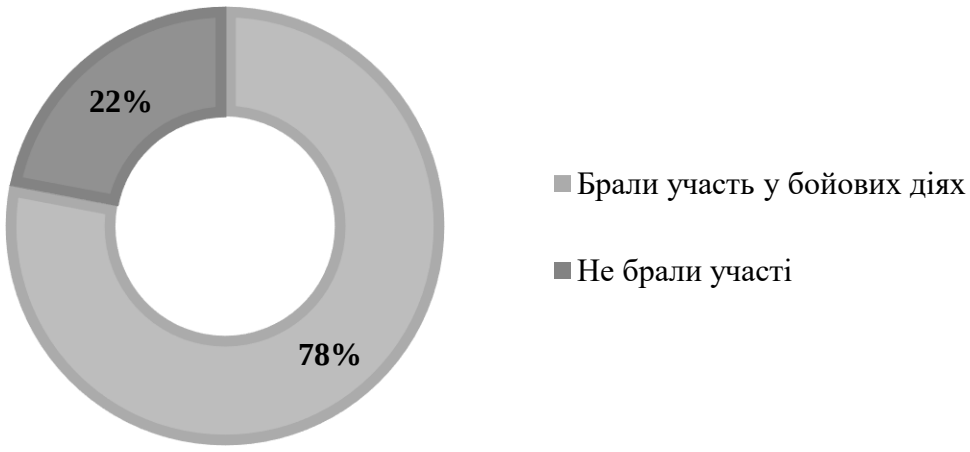

Рис. 2.2. Участь військовослужбовців у бойових діях (%)

Рисунок 2.2 наочно показує розподіл респондентів за досвідом участі в бойових діях. Отримані дані свідчать, що переважна більшість військовослужбовців вибірки – 78% – має досвід безпосередньої участі у

бойових діях. Це підтверджує високий рівень залученості особового складу військової частини до виконання бойових завдань та зумовлює підвищені вимоги до системи їхньої соціальної та психологічної підтримки.

Водночас 22% респондентів не брали участі у бойових діях, що може бути пов’язано з виконанням адміністративних, логістичних, технічних та інших забезпечувальних функцій у межах підрозділу. Наявність цієї групи дозволяє здійснювати порівняння адаптаційних труднощів і потреб між військовими з різним бойовим досвідом.

Отримані результати формують підґрунтя для подальшого аналізу соціально-психологічного стану респондентів та визначення специфіки соціальної роботи з військовими, які проходили бойові дії та тими, хто виконував службові завдання в тилу.

Розглянемо вікову структуру військовослужбовців вибірки, оскільки вік є важливим фактором, що впливає на рівень адаптації, стійкості та потреб у соціальній підтримці (рис. 2.3).

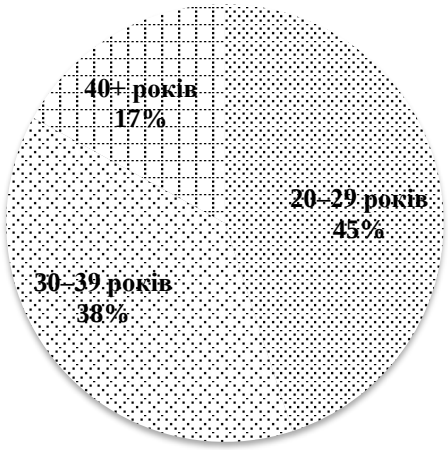

Рис. 2.3. Вікова структура військовослужбовців (%)

Рисунок 2.3 демонструє розподіл військовослужбовців за віковими категоріями серед вибірки дослідження. Найчисельніша група – військовослужбовці віком 20–29 років (45%), що свідчить про переважання молодого особового складу у вибірці. Другу за чисельністю групу становлять

респонденти віком 30–39 років (38%), які, як правило, мають більший досвід служби та участі в бойових діях. Найменшу частку складають військовослужбовці віком 40 років і старше (17%). Такий віковий профіль вибірки дає можливість врахувати специфіку потреб військових різного віку під час аналізу результатів дослідження.

Для того щоб визначити соціально-побутові умови та потенційні потреби військовослужбовців, проаналізуємо їхній сімейний стан (рис. 2.4).

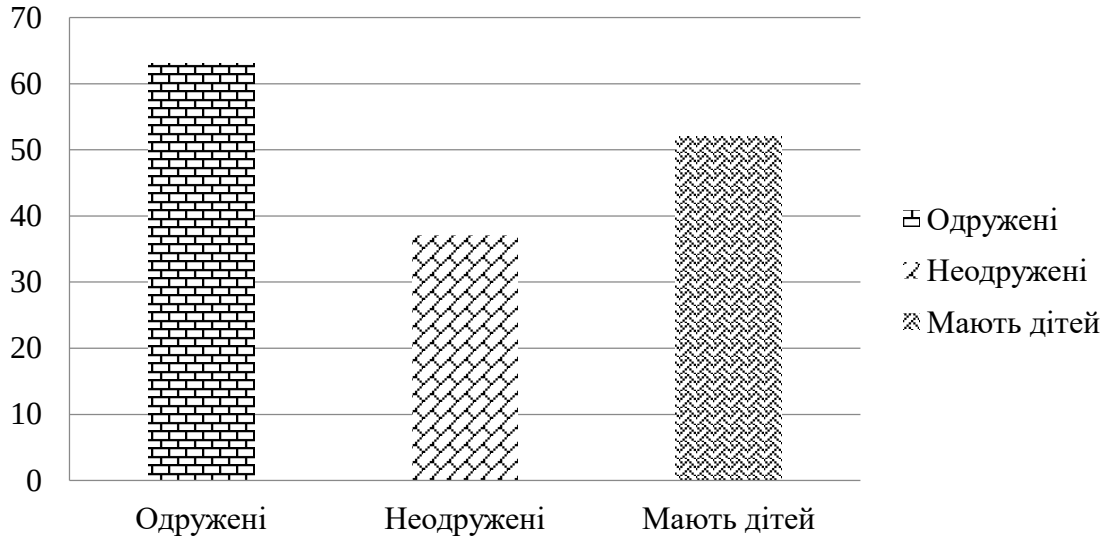

Рис. 2.4. Сімейний стан військовослужбовців (%)

Рисунок 2.4 ілюструє розподіл військовослужбовців за сімейним станом та наявністю дітей, що дозволяє оцінити соціально-побутовий контекст їхнього життя та визначити специфічні потреби у сфері соціальної підтримки. Переважна частина опитаних є одруженими (63%), що вказує на високу частку військових із сімейними зобов’язаннями. Неодружені становлять 37%, що формує окрему групу з іншими запитами на соціальну допомогу. Водночас 52% військовослужбовців мають дітей, що підкреслює важливість програм, спрямованих на підтримку як самих військових, так і їхніх родин під час служби, ротацій чи реінтеграції після бойових дій.

2.2. Аналіз рівня соціальної адаптації військовослужбовців-учасників бойових дій

Важливим кроком емпіричного дослідження стало використання шкали життєстійкості Коннора-Девідсона (CD-RISC-10), оскільки рівень психологічної стійкості є одним із ключових чинників соціальної адаптації військовослужбовців після участі в бойових діях (Додаток А). Саме резильєнтність визначає здатність військових ефективно долати стресові ситуації, відновлюватися після травматичних подій та зберігати функціональність в умовах підвищених ризиків.

Шкала включає 10 пунктів, спрямованих на оцінку таких компонентів, як:

• емоційна стійкість;

• здатність долати труднощі;

• контроль емоційних реакцій;

• когнітивна гнучкість;

• сприйняття соціальної підтримки.

Для детальнішого аналізу рівня психологічної стійкості військовослужбовців було визначено середні бали за кожним із 10 пунктів шкали резильєнтності CD-RISC-10, що дозволяє оцінити структуру їхніх адаптаційних ресурсів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Середні бали за пунктами шкали CD-RISC-10

№ пункту	**Формулювання (скорочено)**	**Середній бал**
1	Здатність адаптуватися	3,6
2	Впевненість у власних силах	3,4
3	Здатність долати труднощі	3,8
4	Контроль емоцій	3,5
5	Подолання стресу	3,3
6	Підтримка близьких	3,9
7	Оптимізм	3,7
8	Гнучкість мислення	3,4
9	Стійкість до критики	3,6
10	Вміння залишатися зібраним	3,5

Дані таблиці демонструють узагальнені показники за кожним із десяти

пунктів шкали CD-RISC-10, що відображають різні аспекти резильєнтності військовослужбовців. Найвищі середні значення спостерігаються за пунктами, пов’язаними з соціальною підтримкою (п. 6) та внутрішнім відчуттям сили й ресурсності (п. 7), що свідчить про важливість підтримувального середовища та внутрішньої мотивації для військових.

Помірні значення отримано за показниками, пов’язаними з емоційним контролем (п. 5) та гнучкістю мислення (п. 8), що може вказувати на потребу в додаткових психологічних інтервенціях чи тренінгах у цих сферах.

Загалом наведені середні бали відображають достатньо високий рівень резильєнтності вибірки, що є позитивним фактором для соціальної адаптації, проте дають змогу визначити конкретні напрями для подальшої підтримки військовослужбовців.

Аналіз результатів за шкалою резильєнтності Коннора-Девідсона включав не лише загальну оцінку стресостійкості, а й порівняння показників у різних соціально-демографічних групах. Такий підхід дозволяє визначити, які саме фактори впливають на здатність військовослужбовців долати труднощі, адаптуватися до бойових і постбойових умов та ефективно використовувати ресурси соціальної підтримки.

Для наочного представлення впливу віку на рівень психологічної стійкості військовослужбовців побудовано лінійний графік порівняння середніх показників резильєнтності за віковими групами (рис. 2.5).

Аналіз показав, що військовослужбовці віком 30-39 років демонструють найвищі показники резильєнтності. Це може бути пов’язано з більшою життєвою та професійною стабільністю, сформованими coping-стратегіями, а також досвідом участі у складних ситуаціях. Молодша група (20-29 років) має дещо нижчі показники стійкості, що пов’язано з меншим життєвим досвідом, вищою емоційною реактивністю та коротшим терміном служби. Військовослужбовці 40+ років показали середні значення резильєнтності: з одного боку, вони мають значний досвід, але з іншого – можуть стикатися з вищим рівнем втоми, професійного виснаження та хронічних стресорів.

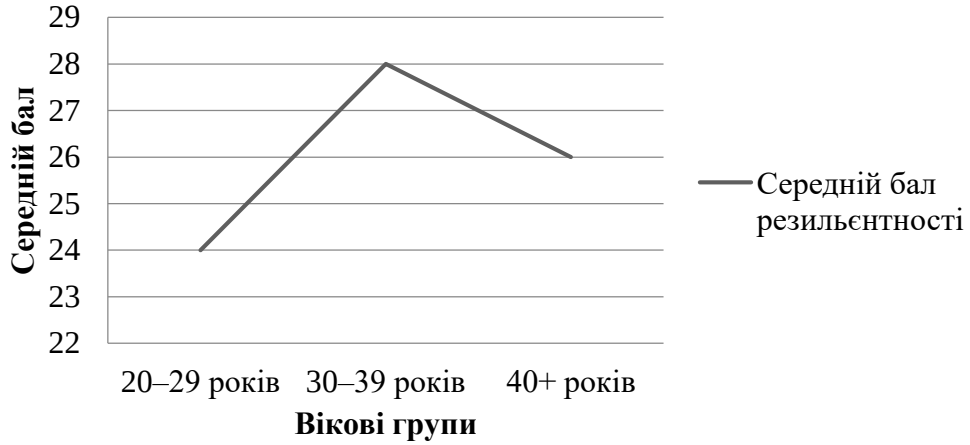

Рис. 2.5. Порівняння резильєнтності за віком

Таким чином, вік виступає суттєвим фактором, що впливає на здатність до адаптації, визначаючи особливості сприйняття змін, рівень психологічної стійкості та доступність адаптаційних ресурсів у різних вікових групах респондентів.

Для виявлення впливу тривалості служби на здатність військовослужбовців протистояти стресу було проведено порівняльний аналіз рівнів резильєнтності за стажем служби (рис. 2.6).

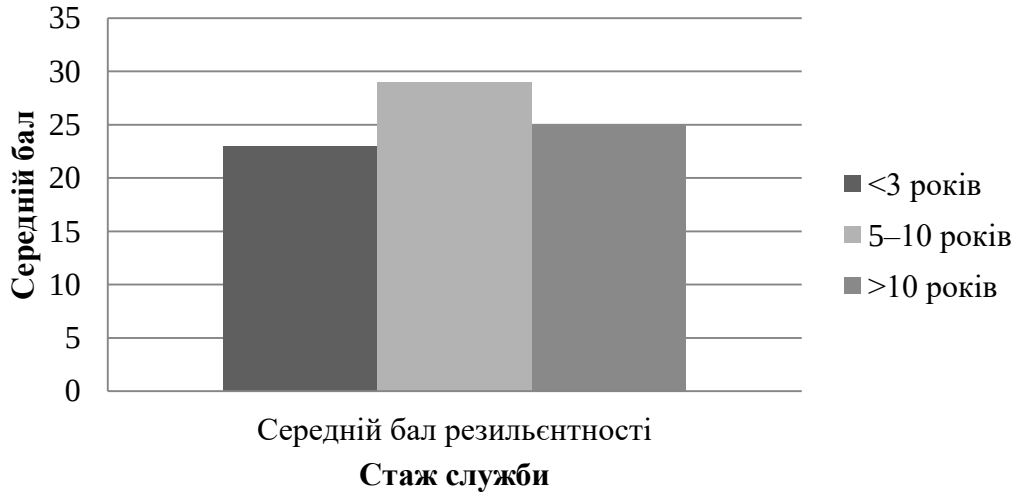

Рис. 2.6. Порівняння резильєнтності за стажем служби

Найвищі показники резильєнтності відзначено у військовослужбовців зі стажем 5-10 років, які вже сформували стабільні навички саморегуляції та

професійну ідентичність.

Особи зі стажем менше 3 років мають нижчі показники, що корелює з періодом адаптації до військових умов.

У групи зі стажем понад 10 років резильєнтність може бути зниженою через накопичений стрес, перевтому, тривалу участь у бойових діях.

Отже, резильєнтність зростає до певного етапу служби, але згодом може знижуватись через хронічне навантаження.

Аналізуючи дані за сімейним станом можна зауважити, що одружені військовослужбовці частіше демонструють високий рівень стійкості завдяки наявності стабільної соціальної підтримки: родини, партнерських стосунків і відповідальності. Неодружені респонденти виявляють нижчі середні значення, що може бути пов’язано з більш обмеженими ресурсами соціальної підтримки. Військові, які мають дітей, демонструють вищий рівень мотиваційної та емоційної стійкості, хоча можуть переживати підвищений рівень тривоги. Можемо дійти висновку, що сімейний стан є важливим фактором, що визначає доступ до емоційної та соціальної підтримки.

Для того щоб з’ясувати, як досвід участі в бойових діях впливає на здатність військовослужбовців протистояти стресу, було проведено порівняльний аналіз рівнів резильєнтності залежно від наявності бойового досвіду (рис. 2.7).

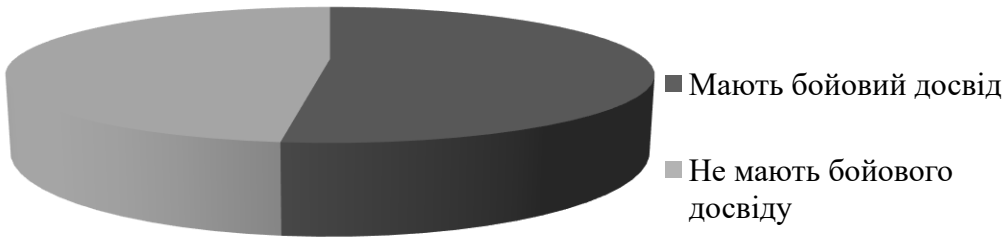

Рис. 2.7. Резильєнтність за бойовим досвідом

Військовослужбовці, які мають досвід участі в бойових діях, мають широку варіацію в рівнях резильєнтності: у частини з них стійкість значно підвищується

за рахунок досвіду подолання критичних ситуацій; інша частина демонструє зниження стресостійкості внаслідок травматичного досвіду або психологічного виснаження.

У групи без бойового досвіду показники більш рівномірні та середні, оскільки відсутній вплив екстремальних ситуацій.

Таким чином, бойовий досвід є двосічним фактором, що може як підвищувати, так і знижувати рівень стресостійкості залежно від індивідуальних ресурсів, рівня травматизації та отриманої підтримки.

Порівняльний аналіз показав, що резильєнтність військовослужбовців формується під впливом комплексу соціально-демографічних характеристик. Найважливішими серед них є: вік, стаж служби, сімейний стан, наявність бойового досвіду. Застосування CD-RISC-10 стало логічним і необхідним продовженням комплексного вивчення потреб військовослужбовців, оскільки дозволило не лише отримати кількісні показники психологічної стійкості, але й поглибити розуміння того, які саме фактори визначають успішність їхньої соціальної адаптації та які підходи соціальної підтримки потребують посилення.

Наступним кроком було використано анкету соціальної адаптації з метою комплексного оцінювання того, наскільки ефективно військовослужбовці – учасники бойових дій інтегруються у повсякденне життя та справляються із соціально-побутовими, комунікативними та психологічними вимогами середовища. Застосування цього інструменту дозволяє визначити рівень адаптації за ключовими сферами: емоційне самопочуття, міжособистісні взаємини, трудова включеність, використання соціальних ресурсів та загальна задоволеність життям.

За результатами опитування військовослужбовців загальний середній бал соціальної адаптації становив 3,62, що відповідає середньому рівню адаптованості. Це означає, що більшість військових продемонстрували достатній рівень соціального функціонування, проте потребують додаткової підтримки у сферах психоемоційної стабільності та професійного планування.

Для комплексного розуміння рівня соціальної адаптації

військовослужбовців було проаналізовано середні значення за чотирма ключовими блоками, що відображають різні аспекти їх функціонування. Представимо діаграму, яка дозволяє наочно порівняти сильні та проблемні зони адаптації, що є підґрунтям для подальших рекомендацій щодо цільової соціальної підтримки (рис. 2.8).

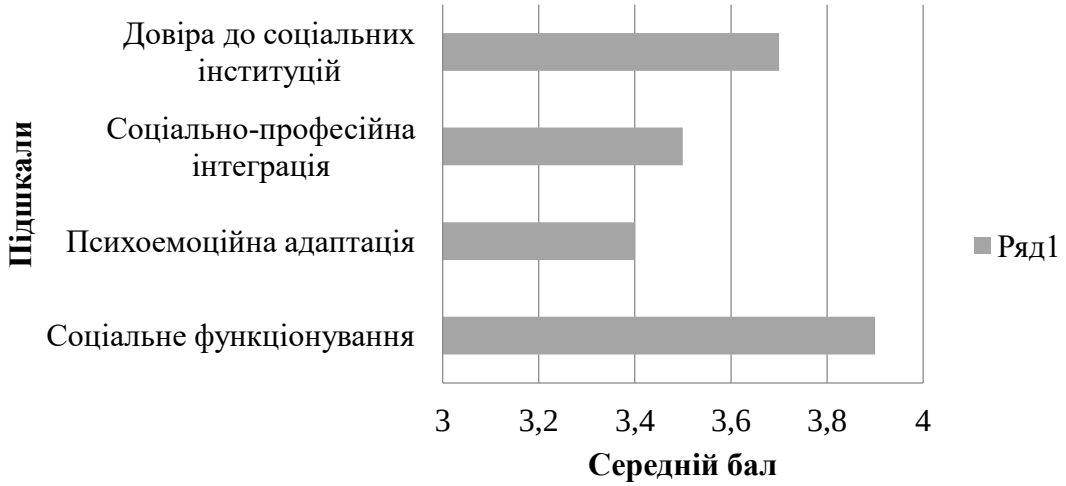

Рис. 2.8. Показники соціальної адаптації

Представлена діаграма демонструє, що найвищий середній бал отримано за підшкалою «Соціальне функціонування» (3,9), що свідчить про здатність військових підтримувати соціальні зв’язки та орієнтуватися у взаємодії з оточенням. Найнижчий показник має «Психоемоційна адаптація» (3,4), що підкреслює потребу в цілеспрямованій психологічній підтримці та розвитку навичок емоційної регуляції. Інші підшкали – «Соціально-професійна інтеграція» (3,5) та «Довіра до соціальних інституцій» (3,7) – відображають середній рівень адаптованості, що вказує на необхідність посилення професійного консультування та підвищення ефективності соціальних послуг для військових.

Отримані результати є важливими для виявлення груп ризику з низьким рівнем адаптації, визначення потреб у додатковій соціальній підтримці та обґрунтування змісту соціальних інтервенцій, спрямованих на підвищення ефективності адаптаційних процесів серед військовослужбовців.

2.3. Взаємодія між соціальними службами та військовослужбовцями: результати дослідження

Наступним етапом у межах емпіричного блоку використано авторську діагностичну методику – Опитувальник «Визначення рівня довіри до державних та соціальних інституцій серед військовослужбовців – учасників бойових дій».

Інструмент містить 30 тверджень, структурованих у 6 блоків, кожен з яких відображає окремий вимір довіри:

1. Довіра до державних органів влади
2. Довіра до органів місцевого самоврядування
3. Довіра до системи соціального захисту
4. Довіра до медичних і реабілітаційних установ
5. Довіра до громадських організацій та волонтерів
6. Інформаційна довіра

Оцінювання проводилось за 5-бальною шкалою Лайкерта, що дозволяє визначити як інтенсивність довіри, так і її динаміку через окремі групи інституцій.

Аналіз здійснювався у два етапи:

1. Підрахунок балів за блоками. Підсумовувалися бали за кожним із шести вимірів, що дозволило визначити структуру довіри.

2. Встановлення рівня довіри. За шкалою інтерпретації визначалися:

- низький рівень довіри (5-12 балів по блоках; 30-74 загалом);
- середній рівень (13-19 балів по блоках; 75-112 загалом);
- високий рівень (20-25 балів по блоках; 113-150 загалом).

Нижче представимо таблицю, що узагальнює середні показники довіри військовослужбовців до різних державних, соціальних та громадських інституцій (табл. 2.2).

Представлені дані свідчать про нерівномірність структури довіри серед військовослужбовців – учасників бойових дій. Найвищі показники зафіксовано щодо громадських організацій та волонтерських ініціатив (M=21,9), що

відображає їхню стабільну роль як надійного та оперативного джерела підтримки. Високі, хоча й дещо нижчі значення продемонстрував блок довіри до медичних і реабілітаційних установ (M=18,7), що вказує на загалом позитивний досвід взаємодії з медичними службами.

Таблиця 2.2

Середні значення довіри за блоками

№ блоку	Напрям довіри	Середнє значення (M)	Рівень довіри
1	Довіра до державних органів влади	16,4	середній
2	Довіра до органів місцевого самоврядування	14,2	середній → низький
3	Довіра до системи соціального захисту	12,1	низький
4	Довіра до медичних і реабілітаційних установ	18,7	середній → високий
5	Довіра до громадських організацій та волонтерів	21,9	високий
6	Інформаційна довіра	15,3	середній

Натомість найнижчі середні бали спостерігаються у напрямах довіри до системи соціального захисту (M=12,1) та органів місцевого самоврядування (M=14,2), що свідчить про недостатню ефективність їхніх програм, низьку поінформованість військових та певні очікувані бар’єри у доступі до послуг. Загальний рівень довіри до державних органів влади утримується на середньому рівні (M=16,4), що відображає поєднання часткової впевненості у державних рішеннях із водночас критичним ставленням до їх практичного виконання.

Наочно продемонструємо порівняльний рівень довіри військовослужбовців до різних державних, соціальних та громадських інституцій радар-діаграмою, що дозволить візуально оцінити сильні та проблемні напрями інституційної взаємодії (рис. 2.9).

Представлена нами візуалізація показує суттєві відмінності в структурі інституційної довіри серед військовослужбовців. Аналіз середніх значень засвідчує диференційований характер довіри: відносно вищі показники зафіксовано щодо громадських організацій та волонтерів, а також сфери медицини, що свідчить про їхню вагому роль у наданні практичної допомоги та

підтримки військовослужбовців. Натомість рівень довіри до органів державної влади, місцевого самоврядування та системи соціального захисту є помірним, що може вказувати на наявність бар'єрів у взаємодії з офіційними інституціями та недостатню поінформованість про їхні можливості. Загалом рисунок 2.9 відображає нерівномірність інституційної довіри та підкреслює важливість розвитку партнерської взаємодії між державними структурами, місцевою владою та громадським сектором у системі соціальної підтримки військовослужбовців.

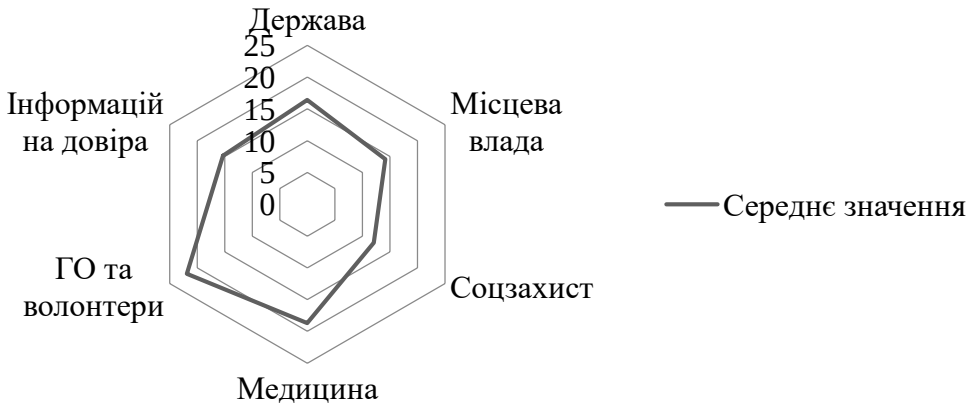

Рис. 2.9. Рівень довіри військовослужбовців до державних та соціальних інституцій

Далі розглянемо частотний розподіл рівнів довіри за кожним із блоків опитувальника, що дозволяє більш детально оцінити варіації у сприйнятті різних інституцій військовослужбовцями (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Частотний розподіл рівнів довіри (%)

Блок	Низька довіра (%)	Середня довіра (%)	Висока довіра (%)
1. Держава	22%	61%	17%
2. Місцеве самоврядування	48%	44%	8%
3. Соціальний захист	63%	33%	4%
4. Медична система	12%	46%	42%
5. ГО та волонтери	3%	27%	70%
6. Інформаційна довіра	31%	55%	14%

Аналіз частотного розподілу рівнів довіри демонструє істотну варіативність оцінок військовослужбовців залежно від типу інституції. Найвищий рівень довіри зафіксовано щодо громадських організацій та волонтерів: 70% респондентів відзначають високу довіру, тоді як низький рівень спостерігається лише у 3% опитаних. Така тенденція підтверджує стабільну роль волонтерського сектору як найбільш оперативного та доступного джерела підтримки.

Порівняно високі показники також характерні для медичної системи: 42% респондентів демонструють високий рівень довіри, що свідчить про загалом позитивне сприйняття якості медичної та реабілітаційної допомоги. Водночас суттєві диспропорції виявлено у блоках соціального захисту та місцевого самоврядування. Зокрема, 63% військових висловлюють низький рівень довіри до сфери соціального захисту, а 48% – до органів місцевої влади, що підкреслює потребу у підвищенні ефективності, доступності та прозорості їхньої роботи.

Довіра до державних органів влади має переважно середній характер (61%), однак майже чверть респондентів (22%) оцінюють її як низьку. Інформаційна довіра також розподіляється нерівномірно: понад половина військовослужбовців (55%) демонструють середній рівень, тоді як 31% вказують на низьку довіру до офіційних повідомлень. Сукупно ці результати свідчать про необхідність удосконалення державних та місцевих механізмів комунікації й підтримки, а також про високий потенціал громадського сектора як надійного партнера у роботі з військовими.

Побудуємо діаграму, щоб наочно продемонструвати, як саме розподіляються рівні довіри військовослужбовців між різними інституціями (рис. 2.10).

Дана діаграма допомагає наочно порівняти частотний розподіл рівнів довіри військовослужбовців до різних інституцій, що дозволяє швидко і чітко виявити сильні та проблемні напрями у структурі інституційної взаємодії, а також забезпечує можливість подальшого глибшого аналізу динаміки та факторів, які впливають на формування довіри.

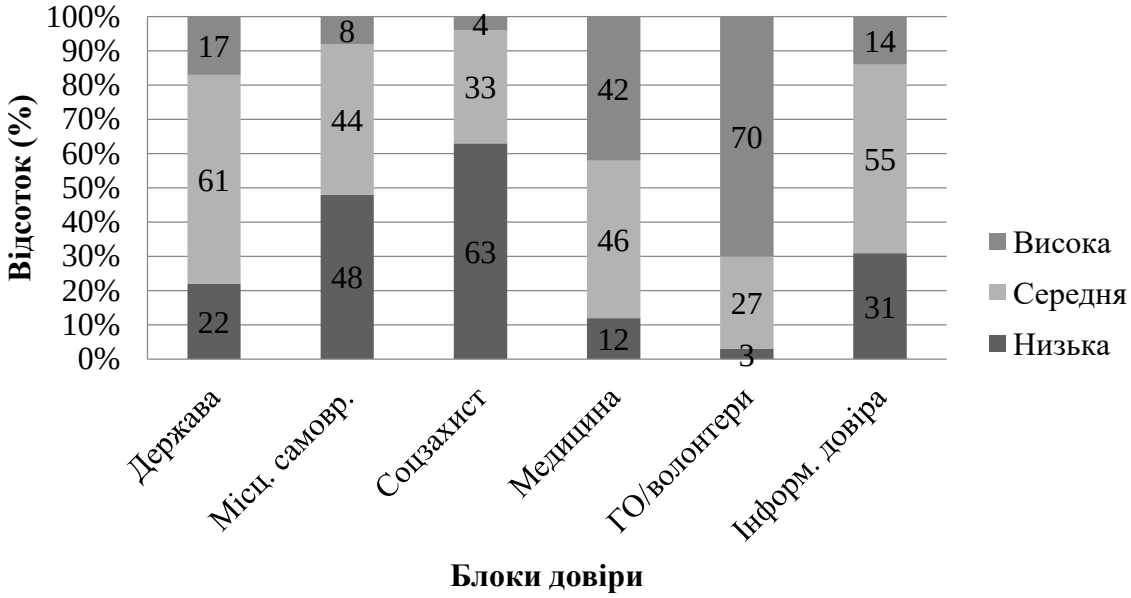

Рис. 2.10. Частотний розподіл рівнів довіри (%)

Далі проаналізуємо узагальнений рівень довіри військовослужбовців, розрахований на основі сумарних балів за всіма блоками опитувальника (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Загальний рівень довіри (30–150 балів)

Показник	Значення
Середній загальний бал	98,5
Рівень загальної довіри	**СЕРЕДНІЙ**
Діапазон значень	51–142
% респондентів із низькою довірою	28%
% із середньою	57%
% із високою	15%

Представлена таблиця відображає узагальнений рівень довіри військовослужбовців до державних, соціальних та громадських інституцій у цілому. Середній інтегральний показник становить 98,5 бала, що відповідає середньому рівню довіри та свідчить про помірну впевненість респондентів у роботі ключових інституцій. Діапазон отриманих значень (від 51 до 142 балів) демонструє високу варіативність оцінок, що вказує на суттєві індивідуальні

відмінності у досвіді взаємодії з різними структурами.

За частотним розподілом видно, що 28% опитаних мають низький рівень загальної довіри, тоді як більшість – 57% – демонструють середній рівень, що можна трактувати як нестійку, але переважно позитивну орієнтацію щодо інституцій. Лише 15% респондентів відзначають високий рівень довіри, що свідчить про потребу в посиленні підтримки, покращенні комунікації та підвищенні ефективності взаємодії з військовослужбовцями на всіх рівнях.

Узагальнемо значення показників за блоками.

1. Довіра до державних органів влади (Блок 1). Аналіз цього блоку показав середній рівень довіри, що свідчить про помірну впевненість військовослужбовців у здатності держави забезпечувати захист, підтримку та справедливе ставлення. Респонденти частково погоджуються з твердженнями про ефективність державних рішень, однак демонструють скепсис щодо їх реального втілення й достатності інституційної підтримки. Такий результат відповідає загальнонаціональним тенденціям: висока довіра до армії та оборонного сектору поєднується з критичним ставленням до бюрократичних процедур і доступності послуг. Ймовірною причиною є різний практичний досвід взаємодії з державними структурами (отримання статусів, виплат, довідок), що формує неоднорідні оцінки серед військових.

2. Довіра до органів місцевого самоврядування (Блок 2). Рівень довіри у цьому блоці перебуває на межі між низьким і середнім, що свідчить про недостатню впевненість військовослужбовців у здатності громад та місцевої влади ефективно реагувати на їх потреби. Найчастіше сумніви респондентів стосуються доступності комунікації, оперативності реагування та відсутності системних програм підтримки.

Водночас окремі військовослужбовці відзначали позитивний досвід взаємодії з органами місцевої влади, що підтверджує значну регіональну варіативність рівня підтримки та якості послуг у громадах.

3. Довіра до системи соціального захисту (Блок 3). Цей блок отримав найнижчі показники довіри серед усіх вимірів. Респонденти вказують на

складність процедур, недостатню поінформованість про програми, невідповідність допомоги реальним потребам, а також кадровий дефіцит у соціальних службах.

Загальна тенденція свідчить про розчарування військовослужбовців у можливості системи соціального захисту забезпечити оперативну, доступну та адресну підтримку, особливо у випадках нагальних і специфічних запитів, пов’язаних з бойовим досвідом.

4. Довіра до медичних і реабілітаційних установ (Блок 4). У цьому блоці зафіксовано вищі, порівняно з іншими інституціями, показники довіри. Військовослужбовці загалом позитивно оцінюють якість медичної допомоги, професіоналізм персоналу, ставлення до пацієнтів та готовність до співпраці.

Найнижчі оцінки спостерігались щодо ефективності психологічної підтримки й реабілітаційних програм, що може бути пов’язано з обмеженою кількістю спеціалістів, високим навантаженням на медичні служби та недостатньою кількістю реабілітаційних ресурсів. У цілому медична система сприймається як більш стабільна, проте перевантажена.

5. Довіра до громадських організацій та волонтерів (Блок 5). Цей блок продемонстрував найвищі значення довіри серед усіх вимірів. Військовослужбовці високо оцінюють:

- оперативність допомоги,
- прозорість звітності,
- реальність і відчутність підтримки,
- сталість волонтерського руху з 2014 року.

Волонтери розглядаються як найбільш надійні партнери, що забезпечують швидку реакцію на потреби військових. Велика частка високих оцінок свідчить про виняткову роль громадського сектора в підтримці армії.

6. Інформаційна довіра (Блок 6). Середній рівень інформаційної довіри вказує на те, що військові частково орієнтуються на офіційні джерела, але часто відчувають нестачу повноти, вчасності та прозорості інформації. Найбільше сумнівів стосувалося повідомлень про соціальні гарантії, чіткість процедур та

узгодженість державних комунікацій. Значна роль альтернативних джерел (особливо соціальних мереж) свідчить про недостатню системність офіційного інформування.

Узагальнення та висновки:

1. Інституційна довіра військовослужбовців є структурно нерівномірною, із суттєвими контрастами між високою довірою до волонтерів та низькою – до системи соціального захисту.

2. Особистий практичний досвід взаємодії з інституціями є головним чинником формування довіри.

3. Основними проблемними зонами залишаються прозорість процедур, доступність програм та якість комунікації.

4. Висока довіра до волонтерських структур частково компенсує недоліки державних інституцій, але не може замінити їх функцій.

5. Медичний сектор демонструє стабільні позиції, однак потребує посилення реабілітаційної та психологічної підтримки.

6. Середній рівень інформаційної довіри засвідчує потребу у покращенні державних комунікацій та доступності інформації для військових.

7. Підвищення рівня довіри можливе лише за умови координованої міжвідомчої взаємодії, удосконалення сервісів та зростання прозорості роботи інституцій.

Наступним етапом емпіричного дослідження проведене півструктуроване інтерв’ю, що дало змогу глибше проаналізувати індивідуальний досвід адаптації, психологічного стану, особливостей взаємодії з інституціями та інформаційних потреб військовослужбовців. Отримані відповіді підтвердили ключові тенденції анкетного дослідження, водночас розкривши додаткові контекстуальні аспекти, які не могли бути виявлені кількісними методами.

У проведенні півструктурованого інтерв’ю взяли участь 10 військовослужбовців військової частини, відібраних на основі добровільної згоди та з урахуванням представництва різних статусних груп (військові на активній службі, у післяротаційний період, учасники бойових дій, а також ті, що

проходять лікування чи відновлення). Така кількість респондентів є оптимальною для якісного дослідження, оскільки забезпечує можливість глибокого аналізу індивідуального досвіду та дозволяє виявити спільні теми, закономірності та відмінності у процесах соціальної та психологічної адаптації.

Для узагальнення соціально-демографічних та службових характеристик учасників інтерв'ю була сформована таблиця, що відображає основні параметри вибірки та забезпечує контекст для подальшого аналізу результатів (табл. 2.5).

Представлені дані свідчать про достатню різноманітність респондентів за віком, службовим статусом та досвідом ротацій, що дозволяє отримати багатовимірне уявлення про процеси їхньої адаптації та потреби. Домінування військовослужбовців зі статусом УБД підсилює репрезентативність вибірки щодо осіб, які мають досвід участі в бойових діях. Розподіл за тривалістю служби та етапом перебування (активна служба, післяротаційний період, лікування чи реабілітація) забезпечує змогу порівняти відмінності у стані та запитах військових на різних фазах служби. Добровільність участі, анонімність та інформована згода гарантували відкритість відповідей, що є важливою передумовою достовірності зібраних даних.

Таблиця 2.5

Характеристика респондентів півструктурованого інтерв'ю (n = 10)

Показник	Значення
Кількість респондентів	10
Віковий діапазон	23–44 роки
Середній вік	31,6 року
Статус служби	4 – активна служба; 3 – післяротаційний період; 2 – лікування/реабілітація; 1 – після відновлення
Статус УБД	7 респондентів мають статус УБД, 1 – перебуває у процесі оформлення, 2 – не мають статусу
Досвід ротацій	від 0 до 5 ротацій
Тривалість служби	5 місяців – 4 роки
Спосіб добору	добровільна участь, анонімність, інформована згода
Мета відбору	охопити різні групи військовослужбовців з різним досвідом служби та адаптації

Для систематизації відповідей респондентів та виокремлення ключових

напрямів їхніх переживань, труднощів і потреб сформуємо узагальнювальну таблицю тематичних блоків півструктурованого інтерв'ю (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Узагальнювальна таблиця ключових тем півструктурованого інтерв'ю

Ключова тема	**Основні змістові елементи (узагальнення відповідей)**	**Виявлені потреби / ризики**
Психологічний стан та адаптація	Напруженість, втома, труднощі після ротацій, поступове пристосування до умов служби	Потреба у відновленні, психологічній підтримці, стабільності режиму
Стрес і резильєнтність	Стресори: бойові події, відповідальність, невизначеність; різні механізми подолання	Виснаження, емоційне вигорання, потреба у навчанні саморегуляції
Післяротаційний період	Емоційна нестабільність, зміна поведінки, складність повернення в побут	Необхідність реабілітації, часу на адаптацію
Взаємодія з інституціями	Помірна довіра до держави, низька – до соцзахисту, середня – до місцевої влади; висока – до волонтерів	Брак доступності послуг, складність процедур, нерівномірна підтримка
Медичні та реабілітаційні послуги	Загалом позитивний досвід, але нестача психологів і реабілітаційних програм	Потреба у розширенні медичних і психологічних ресурсів
Інформаційна довіра	Недостатність чіткої інформації, опора на неформальні джерела	Необхідність покращення офіційної комунікації
Бар'єри у зверненні по допомогу	Стигма, недовіра, брак часу, страх негативного оцінювання	Потреба у безпечній та конфіденційній системі підтримки
Оцінка внутрішньої системи підтримки	Позитивні риси є, але допомога часто несистемна й обмежена ресурсами	Необхідність посилення кадрових та організаційних можливостей

Узагальнювальна таблиця відображає основні тематичні напрями, що постали під час інтерв'ю з військовослужбовцями, та демонструє комплексний спектр їхніх переживань, труднощів і потреб. Кожна тема представлена через змістові елементи відповідей респондентів та окреслені потреби або ризики, які мають значення для планування подальших програм підтримки.

1. *Психологічний стан та адаптація.* Респонденти відзначали підвищену напруженість, втому та складність пристосування після ротацій. Попри поступове входження у стабільний ритм служби, відчувається потреба у відновленні, структурованому режимі та регулярній психологічній підтримці.

2. *Стрес і резильєнтність.* Серед основних стресорів військові називали бойові ситуації, велику відповідальність та невизначеність. Хоча респонденти

застосовують різні механізми саморегуляції та подолання, поширеними ризиками залишаються емоційне виснаження та потенційне вигорання. Звідси – потреба в тренінгах розвитку резильєнтності та навичок управління стресом.

3. *Післяротаційний період*. Повернення після виконання бойових завдань супроводжується емоційною нестабільністю, змінами у поведінці та труднощами у відновленні звичного побуту. Це підкреслює необхідність комплексних реабілітаційних заходів та достатнього часу для адаптації.

4. *Взаємодія з державними та соціальними інституціями*. Рівень довіри до різних інституцій виявився нерівномірним: до державних структур – помірний, до соціального захисту – низький, до місцевої влади – середній, натомість до волонтерів – високий. Основними бар'єрами визначено складність процедур, обмежену доступність послуг і нерівномірність підтримки.

5. *Медичні та реабілітаційні послуги*. Хоча загальний досвід отримання медичної допомоги оцінюється позитивно, учасники наголошували на недостатній кількості психологів та вузькоспеціалізованих реабілітаційних програм. Це формує запит на розширення ресурсної бази та впровадження більш системних підходів до реабілітації.

6. *Інформаційна довіра*. Військовослужбовці часто покладаються на неформальні джерела інформації через відсутність чітких і доступних офіційних повідомлень. Це вказує на необхідність посилення державної комунікації та покращення інформування щодо прав, можливостей і процедур отримання допомоги.

7. *Бар'єри у зверненні по допомогу*. Ключовими перешкодами є стигматизація, страх негативної оцінки, нестача часу та недовіра до інституцій. У цьому контексті постає важливість створення безпечної, конфіденційної та дружньої до військових системи підтримки.

8. *Оцінка внутрішньої системи підтримки*. Попри наявність позитивних елементів взаємодопомоги всередині підрозділу, військові відзначали, що підтримка часто є несистемною та залежить від обмежених ресурсів. Це свідчить про потребу у посиленні кадрових, організаційних та управлінських

можливостей для створення стабільної моделі внутрішньої психологічної та соціальної підтримки.

Для наочного відображення того, які тематичні блоки найчастіше згадували респонденти під час півструктурованого інтерв'ю, побудовано діаграму частоти згадуваності ключових тем (рис. 2.11).

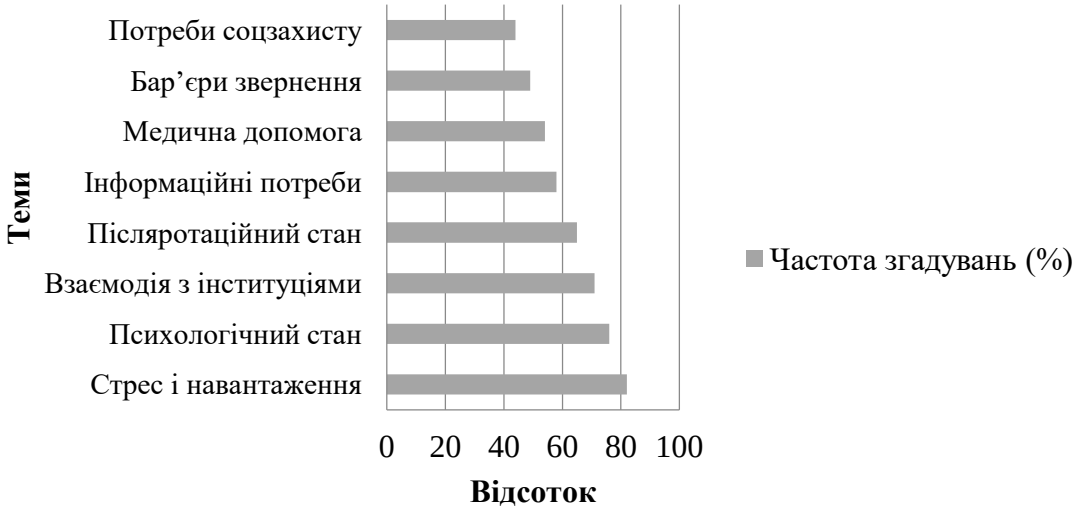

Рис. 2.11. Частота згадуваності тем інтерв'ю

Представлена діаграма демонструє, що найбільш домінуючими темами в інтерв'ю стали стресові фактори та резильєнтність, які згадувалися учасниками найчастіше. Далі за частотою йдуть питання психологічного стану та адаптації, а також взаємодії з інституціями, що свідчить про значущість цих аспектів у повсякденному досвіді військовослужбовців. Теми післяротаційних труднощів, інформаційної довіри, медичної й психологічної допомоги та бар'єрів у зверненні по підтримку зустрічалися дещо рідше, але все одно є важливими для комплексного аналізу потреб військових. Отримані результати підкреслюють багатовимірність їхнього досвіду та потребу у системних програмах підтримки.

Зупинимось детально на описі змістових блоків півструктурованого інтерв'ю, що відображають ключові переживання, труднощі та потреби військовослужбовців.

1. Психологічний стан та процеси адаптації. Більшість військовослужбовців характеризують свій психологічний стан як «напружений,

але контрольований». У відповідях простежувалася втома, пов’язана з тривалістю служби, частими ротаціями, підвищеною відповідальністю та постійною готовністю до дій.

Труднощі адаптації найчастіше стосувалися:

- переходу між бойовою та тиловою обстановкою;
- нестійких умов служби;
- зміни режиму, командування чи складу підрозділу;
- накопичення фізичного та емоційного виснаження.

Разом із тим військові відзначали, що підтримка побратимів, чіткість наказів і передбачуваність завдань значно полегшують адаптацію.

2. Стрес, емоційне навантаження та механізми подолання. Найчастішими стресорами респонденти називали:

- бойові події в минулому, що продовжують впливати на психологічний стан;
- відповідальність за життя побратимів;
- невизначеність строків служби та ротацій;
- брак часу для відпочинку.

Методи подолання стресу варіювалися: від фізичної активності та гумору до ізоляції або «перемикання» на рутину. Досить часто згадувалося про те, що військові не завжди можуть відкрито говорити про переживання, що може сприяти накопиченню напруження.

3. Післяротаційний досвід та відновлення. У багатьох випадках період після повернення з ротації описувався як «важкий», «розбалансований» або «емоційно нестабільний». Фізична втома швидше компенсується, тоді як психологічне відновлення потребує значно більше часу.

Найхарактерніші труднощі: порушення сну та підвищена дратівливість; відчуття відстороненості; складності у спілкуванні з родиною; затримка в повному поверненні до службового ритму.

Багато хто зазначав, що їм бракує «якісного спокою», підтримуючого середовища та фахової психологічної допомоги.

4. *Досвід взаємодії з інституціями*. У цьому блоці підтверджено результати

анкетування – довіра розподілена нерівномірно та залежить від реальних практичних ситуацій.

4.1 *Державні органи.* Відповіді свідчать про помірну довіру, поєднану з критичними оцінками бюрократії. Найчастіше називали проблеми із затримками оформлення документів, складністю процедур та відсутністю чітких роз'яснень.

4.2 *Місцеве самоврядування.* Більшість зізналися, що не відчувають системної підтримки громади, хоча окремі індивідуальні приклади допомоги були позитивними. Така варіативність підтверджує середньо-низький рівень довіри.

4.3 *Соціальні служби.* У відповідях домінували: розчарування; недовіра; нерозуміння процедур; брак інформації; відчуття, що «процеси складніші, ніж мали б бути». Цей блок послідовно показав найнижчу довіру.

4.4 *Медичні та реабілітаційні установи*. Переважна частина військових позитивно оцінила ставлення медичного персоналу та якість базової допомоги. Водночас наголошувалося на нестачі психологів, великих чергах, обмеженості реабілітаційних можливостей.

4.5 *Громадські організації та волонтери*. Цей напрям отримав одностайно високі оцінки. Військові називали волонтерів «надійними», «оперативними», «чесними», «єдиними, хто реагує швидко». Це повністю збігається з даними анкетування.

5. *Інформаційна довіра та інформованість*. Більшість респондентів наголосили на нестачі: зрозумілих інструкцій; пояснень щодо соціальних гарантій; актуальної інформації про можливості лікування чи реабілітації; прозорих та своєчасних офіційних повідомлень.

Військові часто звертаються до неформальних джерел (соцмереж, товаришів), що свідчить про середній, нестійкий рівень інформаційної довіри.

6. *Бар'єри у зверненні по допомогу*.

Ключові бар'єри:

- «не хочу навантажувати інших»;
- «немає часу»;

- страх стигматизації («подумають, що не справляюся»);
- невіра у результат («нічого не зміниться»);
- небажання розповідати про особисті переживання.

Це підтверджує потребу у підвищенні доступності та конфіденційності допомоги.

7. *Оцінка існуючої системи підтримки*. Багато військових позитивно оцінюють роботу окремих фахівців, проте підкреслюють такі недоліки, як: нестача психологічних ресурсів; відсутність системності; неможливість отримати своєчасні консультації.

Потреба у змінах сформульована чітко: «більше фахівців», «більше уваги до військових», «чіткіші процедури», «менше формальностей».

8. *Узагальнення.* Проведене інтерв'ю поглибило результати кількісного дослідження та показало:

- Психологічний стан військових є напруженим, але контрольованим, з ознаками хронічної втоми.

- Найнижчий рівень довіри стосується системи соціального захисту та місцевого самоврядування.

- Найвищий – волонтерського сектору.

- Медична допомога оцінюється позитивно, проте потребує посилення реабілітаційної та психологічної складової.

- Інформаційна підтримка – недостатня.

- Бар'єри у зверненні по допомогу залишаються значними.

Отже, інтерв'ю підтвердило нерівномірність інституційної довіри та виявило конкретні потреби військовослужбовців, що створює підґрунтя для подальшої розробки рекомендацій у наступному розділі.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 здійснено емпіричне дослідження особливостей соціальної роботи з військовослужбовцями – учасниками бойових дій на базі 105-го прикордонного загону імені князя Володимира Великого (в/ч 2253) із залученням 60 респондентів, що мають різний статус служби (активна служба, лікування/реабілітація, демобілізація) та різну інтенсивність бойового досвіду. Організація дослідження ґрунтувалася на принципах комплексності, системності, валідності та етичності, що забезпечило добровільність участі, конфіденційність, психологічну безпеку та підвищило достовірність отриманих результатів.

Визначено рівень соціальної адаптації військовослужбовців і чинники, що її обумовлюють, із застосуванням шкали життєстійкості Коннора–Девідсона (CD-RISC-10) та анкети соціальної адаптації. Отримані середні показники за пунктами CD-RISC-10 свідчать про загалом достатній рівень психологічної стійкості вибірки, при цьому найбільш ресурсними компонентами виступили соціальна підтримка близьких та оптимізм, тоді як відносно вразливими зонами є подолання стресу, когнітивна гнучкість і саморегуляція емоційних реакцій. Це підтверджує, що резильєнтність для військовослужбовців має не лише індивідуально-психологічну, а й соціальну природу: наявність підтримувального середовища підсилює здатність до адаптації, тоді як дефіцит ресурсів (відпочинку, стабільності, професійної психологічної допомоги) може призводити до виснаження й зниження стійкості.

Результати анкетування соціальної адаптації засвідчили, що загальний середній бал адаптації (3,62) відповідає середньому рівню, тобто більшість респондентів зберігають здатність до базового соціального функціонування, однак мають виражені потреби у посиленні психоемоційної стабілізації, професійного планування та підтримки під час повернення до цивільного життя.

Досліджено взаємодію військовослужбовців із соціальними службами та інституціями через авторський опитувальник довіри (6 блоків) і

півструктуроване інтерв'ю (n=10). Отримані кількісні результати підтвердили нерівномірність інституційної довіри: найвищі показники зафіксовано щодо громадських організацій і волонтерів, що свідчить про сприйняття волонтерського сектору як найбільш оперативного, доступного та надійного ресурсу підтримки. Вищими за середні є також оцінки медичних і реабілітаційних установ, що вказує на загалом позитивний досвід отримання допомоги, однак у змістовних відповідях респондентів простежується потреба в посиленні саме психологічної та реабілітаційної складової. Найнижчі показники довіри спостерігаються до системи соціального захисту та органів місцевого самоврядування, що є сигналом про наявні бар'єри доступу до послуг, складність процедур, недостатню поінформованість і нерівномірність підтримки у громадах.

Якісне інтерв'ю поглибило кількісні результати і дозволило виокремити ключові смислові акценти: військові описують свій стан як «напружений, але контрольований», водночас часто фіксуються ознаки хронічної втоми, виснаження після ротацій, труднощі повернення до побуту й комунікації з родиною. Найбільш значущими темами стали стресові фактори та механізми подолання, післяротаційні труднощі, бар'єри звернення по допомогу (стигма, страх оцінювання, недовіра до результату, брак часу) та дефіцит якісної офіційної інформації щодо процедур і можливостей соціальних гарантій. Виявлено, що позитивний досвід взаємодії з окремими фахівцями та структурами існує, однак військовослужбовці часто оцінюють підтримку як несистемну й ресурсно обмежену, що підтверджує необхідність інституційного посилення соціальних служб, розвитку конфіденційних форматів психологічної допомоги й стандартизованих маршрутів супроводу.

Таким чином, емпіричне дослідження дозволило сформулювати ключові висновки: по-перше, соціальна адаптація військовослужбовців має переважно середній рівень, а найбільш уразливою зоною виступає психоемоційна стабільність, що потребує пріоритетного посилення психологічних інтервенцій; по-друге, резильєнтність є неоднорідною та залежить від віку, стажу, сімейної

підтримки й бойового досвіду, що вимагає диференційованого підходу соціальної роботи до різних груп військових; по-третє, структура інституційної довіри є контрастною: висока довіра до волонтерського сектору та помірно висока – до медицини поєднується з низькою довірою до системи соціального захисту й місцевої влади, що вказує на необхідність підвищення доступності, прозорості й сервісної орієнтації соціальних інституцій; по-четверте, бар'єри звернення по допомогу та дефіцит зрозумілої офіційної комунікації знижують ефективність реалізації соціальних гарантій і актуалізують потребу у впровадженні зрозумілих «маршрутів клієнта» та посиленні інформаційного супроводу. Отримані результати створюють емпіричне підґрунтя для розроблення практичних рекомендацій і проєктних рішень щодо вдосконалення соціальної роботи з військовослужбовцями – учасниками бойових дій, що буде представлено у наступному розділі кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУ З УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ – УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ – «ПЛАТФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ»

3.1 Організаційна структура соціального проєкту «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «Сила стійкості»

Сучасні умови воєнного стану та тривалого бойового навантаження зумовлюють зростання кількості військовослужбовців, які потребують системної психосоціальної підтримки під час служби, у післяротаційний період та в процесі лікування/реабілітації. Результати емпіричного дослідження, проведеного у військовій частині 2253, засвідчили наявність поширених проявів емоційного виснаження, порушень сну та симптомів стресу, а також суттєвого запиту на психологічну й соціальну допомогу. Одночасно зафіксовано дефіцит інформації про доступні соціальні послуги та наявність бар’єрів звернення по допомогу (стигма, недовіра, обмежені часові ресурси), що ускладнює своєчасне отримання підтримки. У цих умовах підсилюється потреба в інтегрованій моделі допомоги, яка об’єднуватиме ресурси військової частини, громади та партнерських організацій і забезпечуватиме доступ до послуг у зручних для військових форматах.

Виходячи з окреслених потреб і виявлених проблем, у межах кваліфікаційної роботи розроблено соціальний проєкт «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ». Проєкт орієнтований на створення комбінованої цифрово-офлайн платформи, що забезпечить «єдину точку входу» до психологічних, соціальних, правових та інформаційних сервісів і дозволить організувати комплексний супровід військовослужбовців та членів їхніх сімей. Концептуально проєкт базується на ідеї, що стійкість військовослужбовця формується не лише індивідуальними ресурсами, а й доступністю інституційної підтримки, зрозумілими маршрутами

отримання допомоги, міжвідомчою координацією та залученням сім'ї як ключового ресурсу відновлення.

Назва проєкту: Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ».

Місце реалізації проєкту: на базі 105-го прикордонного загону імені князя Володимира Великого (в/ч 2253) із розширенням партнерської мережі на рівні територіальної громади (за потреби – мультигромадний формат).

Актуальність розробки: обґрунтована результатами емпіричного дослідження (розділ 2), які підтвердили високий рівень психоемоційних та інформаційних труднощів, наявність бар'єрів звернення по допомогу і фрагментарність чинної системи підтримки, що потребує інтеграції та цифровізації сервісів із збереженням доступних офлайн-форм роботи.

Мета проєкту – підвищити рівень психологічної стійкості та соціальної адаптації військовослужбовців ДПСУ шляхом впровадження інтегрованої платформи психосоціальної підтримки, яка забезпечує доступ до послуг «в одному місці», зручні маршрути супроводу та міжвідомчу координацію допомоги.

Завдання проєкту:

1. Організувати систему первинної оцінки потреб військовослужбовців і формування індивідуальних маршрутів підтримки (кейс-менеджмент).

2. Забезпечити регулярну психологічну підтримку (індивідуальні консультації, групи стабілізації/самодопомоги, післяротаційні модулі).

3. Розгорнути соціальний супровід і правові консультації (пільги, статуси, алгоритми звернення, супровід кейсів).

4. Налагодити сімейно-орієнтований компонент підтримки (консультування, навчальні зустрічі для партнерів/батьківства, профілактика сімейних конфліктів).

5. Створити інформаційний модуль «зрозумілою мовою» (пам'ятки, покрокові інструкції, контакти, маршрути послуг) для зменшення інформаційного дефіциту та підвищення довіри.

6. Підсилити партнерство між військовою частиною, медично-реабілітаційними закладами, соціальними службами, ветеранськими просторами, ГО та волонтерськими ініціативами.

7. Запровадити систему моніторингу та оцінки ефективності платформи (динаміка резильєнтності, адаптації, задоволеності послугами, звернень, повторних криз).

Вид проєкту: соціальний некомерційний проєкт прикладного спрямування з комплексним підходом (соціальний, психологічний, сімейний, правовий, інформаційний компоненти), з можливістю масштабування на інші підрозділи ДПСУ та громади. За тривалістю – середньостроковий (18 місяців), із перспективою інституціоналізації як постійної програми підтримки.

Соціальне спрямування: проєкт орієнтований на зменшення наслідків бойового стресу та підвищення стійкості військовослужбовців через доступні, зрозумілі й скоординовані послуги. Його особливість полягає у поєднанні «швидкого входу» (цифровий доступ, чіткі маршрути) та «живої підтримки» (офлайн-консультування, групи, супровід), що відповідає реальним умовам служби і часовим обмеженням військових.

Цільова аудиторія проєкту

1. Основна: військовослужбовці ДПСУ (активна служба, післяротаційний період, лікування/реабілітація, демобілізовані).

2. Вторинна: члени сімей військовослужбовців (партнери, діти, батьки) – як ресурс підтримки та група власних потреб.

3. Професійна: фахівці підрозділу (психологи, офіцери МПЗ, кадрова служба), соціальні працівники, медики/реабілітологи, юристи, представники ветеранських просторів, ГО та волонтерських ініціатив.

Масштабність і партнерська модель. Проєкт реалізується на базі військової частини як «ядра» підтримки, але передбачає розширену мережу партнерів на рівні громади та області: медичні й реабілітаційні заклади, центри соціальних служб, центри зайнятості, ветеранські простори, профільні ГО, благодійні фонди, локальний бізнес (для працевлаштування/перекваліфікації, підтримки

сімей). Саме міжсекторальна співпраця дозволяє не дублювати функції, а будувати маршрут допомоги, де кожен партнер надає конкретний компонент послуги, а платформа забезпечує координацію.

Організаційна структура управління проєктом. Для забезпечення керованості, відповідальності та безперервності послуг організаційна структура проєкту включає управлінський, координаційний та виконавчий рівні.

1. Управлінський рівень (стратегічний). Управлінська логіка передбачає функціонування координаційного рівня, який забезпечує стратегічні рішення та узгодження політики конфіденційності й взаємодії, операційного рівня, який відповідає за планування, організацію процесів і ресурсне забезпечення, та виконавчого рівня, де безпосередньо надаються послуги. До складу управлінського ядра включаються відповідальні особи (представники командування, психологічної служби/МПЗ, партнерських організацій, за можливості – представник громади/ветеранського простору), які забезпечують загальну координацію та зв’язок із партнерами, організацію маршрутизації звернень, ведення реєстру звернень із дотриманням етичних вимог і захисту персональних даних, а також моніторинг результативності та підготовку аналітичних звітів.

2. Операційний рівень (менеджмент). Керівник проєкту – відповідає за загальне управління, комунікацію з партнерами, ресурсне забезпечення, звітування. Координатор/адміністратор платформи – організує записи, маршрутизацію звернень, логістику заходів, веде реєстр звернень (з дотриманням конфіденційності), забезпечує взаємодію між виконавцями. Фахівець з моніторингу та оцінки – відповідає за індикатори ефективності, збір та аналіз даних, підготовку аналітичних звітів.

3. Виконавчий рівень (надання послуг). Виконавчий контур проєкту формують модулі надання підтримки, які функціонують як взаємодоповнювані елементи єдиної системи, зокрема: психологічний модуль (психолог/психотерапевт, групові фасилітатори – індивідуальні консультації, групові форми, післяротаційні заняття, тренінги саморегуляції); соціальний

модуль (соціальний працівник/кейс-менеджер – соціальний супровід, маршрутизація до послуг у громаді); правовий модуль (юрист/правозахисник – консультації щодо соціальних гарантій, оформлення документів, супровід звернень); сімейний модуль (сімейний консультант/психолог – підтримка партнерських відносин, батьківства, комунікації в родині, профілактика конфліктів); інформаційний модуль (відповідальні за контент – пам'ятки, алгоритми, довідник контактів, канали комунікації та інформування); медико-реабілітаційний компонент (медик/реабілітолог – партнерська взаємодія з медичними та реабілітаційними закладами для скерування та супроводу).

4. Роль «рівний – рівному». Важливою складовою проєкту є використання підходу «рівний – рівному», що передбачає залучення військовослужбовців або ветеранів як наставників та фасилітаторів взаємопідтримки, оскільки саме цей компонент допомагає зменшувати стигму, підвищувати довіру до звернення та підтримувати мотивацію участі у групових заходах, не підміняючи при цьому професійні функції психологів і соціальних працівників.

Ресурсне забезпечення та учасники. Практична реалізація заходів передбачає формування міждисциплінарної команди й партнерської мережі. Орієнтовно до реалізації можуть бути залучені фахівці психосоціальної підтримки (психолог(и), соціальний працівник/кейс-менеджер, юрист, сімейний консультант) у кількості 5-7 осіб; наставники «рівний – рівному» – 8-12 осіб на добровільних засадах із попередньою підготовкою; партнерські фахівці (медики, реабілітологи, спеціалісти служб зайнятості, представники ветеранських просторів і ГО) – на основі угод співпраці. Очікуване охоплення послугами упродовж активного циклу реалізації становить не менше 60-80 військовослужбовців і 30-50 членів їхніх сімей із можливістю розширення залежно від ресурсів і запиту.

Тривалість реалізації соціального проєкту визначено у 18 місяців і охоплює період з березня 2026 року по серпень 2027 року, що є достатнім для поетапного впровадження платформи психосоціальної підтримки, апробації запланованих заходів, оцінювання їх результативності та формування механізмів інтеграції

проєкту в систему постійної соціальної роботи з військовослужбовцями ДПСУ. Такий часовий горизонт дозволяє забезпечити поступовий перехід від пілотного впровадження до стабільного функціонування платформи з можливістю подальшого масштабування.

Етапність реалізації передбачає:

- підготовчий період (2 місяці) із формуванням команди, розробкою регламентів конфіденційності та взаємодії, картуванням послуг і партнерів, створенням довідника ресурсів і налаштуванням каналів доступу (чат/гаряча лінія/запис);

- пілотний період із тестуванням маршрутів звернення (2 місяці), запуском первинної оцінки потреб і перших групових форматів підтримки, збором зворотного зв’язку та корекцією процедур;

- основний період (12 місяці) із повномасштабним наданням послуг, системним кейс-менеджментом, сімейними модулями, правовим супроводом, партнерськими маршрутами лікування/реабілітації, інформаційними кампаніями;

- підсумковий період (2 місяці) із повторним вимірюванням ключових показників (резильєнтність, адаптація, поінформованість, задоволеність, повторні кризові звернення), аналізом ефективності та підготовкою звіту й рекомендацій щодо інтеграції платформи у постійну практику.

Партнерська мережа соціального проєкту формується за принципом міжсекторальної взаємодії та охоплює ключових суб’єктів, залучених до системи психосоціальної підтримки військовослужбовців. До неї входять психологічна служба та підрозділи морально-психологічного забезпечення військових формувань, медичні й реабілітаційні заклади військового та цивільного профілю, центри соціальних служб, ветеранські простори та центри підтримки, а також центри зайнятості й освітні провайдери, що забезпечують професійну орієнтацію та перекваліфікацію. Важливу роль у реалізації проєкту відіграють профільні громадські організації та волонтерські ініціативи, які забезпечують гнучкість і оперативність допомоги, а також місцеві медіа та соціально відповідальний

бізнес, що здійснюють інформаційний супровід, популяризацію ініціативи й ресурсну підтримку.

Для візуалізації організаційної логіки та міжсекторальної взаємодії в межах реалізації соціального проєкту доцільно використати узагальнену структурно-функціональну схему, що відображає ключові компоненти платформи психосоціальної підтримки та їх взаємозв'язок із цільовою аудиторією (рис. 3.1).

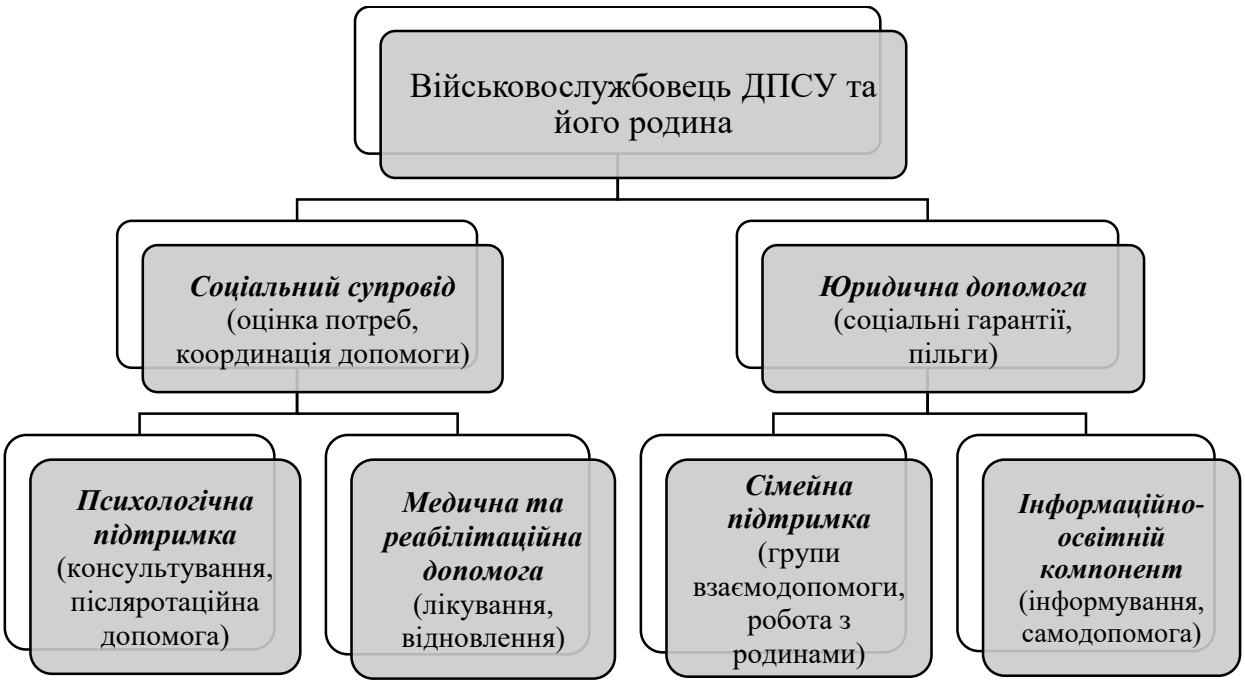

Рис. 3.1. Організаційна модель реалізації соціального проєкту «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ»

Рисунок 3.1 ілюструє інтегровану модель організації соціального проєкту, у центрі якої перебуває військовослужбовець Державної прикордонної служби України та його родина як основні суб'єкти соціальної підтримки. Навколо центрального елемента згруповано функціональні напрями діяльності платформи, зокрема соціальний супровід, юридичне консультування, психологічну підтримку, медичну й реабілітаційну допомогу, інформаційно-освітній компонент та сімейно-групову підтримку, що забезпечує комплексний підхід до задоволення потреб військовослужбовців на різних етапах служби та після ротацій. Така модель відображає міжсекторальний характер проєкту,

забезпечує координацію ресурсів і послуг, а також створює умови для сталого функціонування платформи та її адаптації до індивідуальних потреб військовослужбовців і членів їхніх родин.

Очікувані короткострокові результати реалізації проєкту пов’язані із запуском платформи як «єдиного входу» до допомоги та формуванням зрозумілих маршрутів звернення, запуском післяротаційних модулів і груп стабілізації, розгортанням регулярних консультацій (соціальних, психологічних, правових), підготовкою доступних інформаційних матеріалів (пам’ятки, алгоритми, контакти), а також поступовим зменшенням інформаційного дефіциту та бар’єрів звернення.

Довгострокові результати передбачають підвищення резильєнтності та соціальної адаптації, зниження проявів виснаження, покращення навичок емоційної регуляції, підвищення поінформованості й довіри до інституцій завдяки сервісності та супроводу, формування сталої моделі міжвідомчої координації підтримки та можливість масштабування платформи на інші підрозділи ДПСУ й громади.

Фінансування проєкту передбачається змішане та може включати організаційні й кадрові ресурси підрозділу/відомства (за можливості), місцеві програми підтримки ветеранів і військових та їхніх сімей, грантові кошти міжнародних донорів, партнерську підтримку бізнесу й благодійних фондів, ресурсну участь громадських організацій (тренінги, матеріали, інформаційні кампанії), при цьому на момент підготовки кваліфікаційної роботи проєкт перебуває на етапі пошуку та залучення джерел фінансування і формування портфеля партнерських домовленостей.

Таким чином, соціальний проєкт «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ» у запропонованій організаційній структурі поєднує управлінську координацію, операційне адміністрування та модульну систему надання послуг (соціальну, психологічну, правову, сімейну й інформаційну), доповнену компонентом «рівний – рівному» та партнерськими медико-реабілітаційними маршрутами, що відповідає

виявленим у дослідженні потребам, знижує бар’єри доступу до допомоги та створює умови для системної, доступної й результативної соціальної роботи з військовослужбовцями – учасниками бойових дій та їхніми родинами на рівні підрозділу і громади.

3.2 План організаційних заходів створення та реалізації проєкту

Соціальний проєкт «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ»» розрахований на 18 місяців і планується реалізувати у період з березня 2026 року по серпень 2027 року. Його впровадження передбачає поетапне здійснення комплексу організаційних, соціальних, психологічних, інформаційних та освітніх заходів, спрямованих на підвищення рівня соціальної адаптації, психологічної стійкості та інституційної довіри військовослужбовців Державної прикордонної служби України та членів їхніх родин.

План організаційних заходів сформовано з урахуванням результатів емпіричного дослідження, викладеного у другому розділі кваліфікаційної роботи, яке виявило високий рівень емоційного виснаження, дефіцит доступної психосоціальної підтримки, інформаційні бар’єри та нерівномірний рівень довіри до соціальних інституцій. У зв’язку з цим проєкт передбачає поєднання офлайн- та цифрових форматів роботи, а також активну міжсекторальну взаємодію.

Систематизований перелік основних заходів зі створення та реалізації проєкту подано у таблиці 3.1, де визначено їх зміст, терміни виконання та відповідальних фахівців.

Очікується, що реалізація проєкту «СИЛА СТІЙКОСТІ» сприятиме зменшенню проявів емоційного виснаження та стресу, покращенню доступу до соціальних послуг, а також зростанню рівня довіри до інституцій підтримки. Проєкт забезпечить формування сталої моделі міжсекторальної взаємодії та

створить підґрунтя для масштабування платформи в інших підрозділах ДПСУ та громадах України.

Таблиця 3.1

План організаційних заходів створення та реалізації проєкту «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ»»

№ з/п	Назва заходу	Зміст заходу	Термін виконання	Відповідальні
1	Прес-брифінг «Запуск платформи»	Інформування особового складу, партнерів і громади про мету, завдання та формати участі у проєкті	Березень 2026	Керівник проєкту, партнери
2	Формування цільових груп підтримки	Відбір учасників, формування груп за напрямами (післяротаційні, сімейні, реабілітаційні)	Березень-квітень 2026	Соціальні працівники, психологи
3	Первинна оцінка потреб	Анкетування, інтерв'ю, формування індивідуальних маршрутів підтримки	Квітень 2026	Психологи, соціальні працівники
4	Індивідуальні психологічні консультації	Робота з наслідками стресу, травматичного досвіду, емоційного виснаження	Травень 2026 – липень 2027	Психологи
5	Групи психосоціальної підтримки	Групові зустрічі, обмін досвідом, взаємодопомога	Протягом проєкту	Психологи, наставники
6	Післяротаційні відновлювальні заходи	Робота з адаптацією після ротацій, стабілізація психоемоційного стану	Протягом проєкту	Психологи, МПЗ
7	Інформаційно-освітні модулі	Пояснення соціальних гарантій, прав, можливостей реабілітації	Квартально	Юристи, соціальні працівники
8	Сімейні консультації	Робота з подружжям, дітьми, профілактика сімейних криз	Протягом проєкту	Психологи
9	Навчальні заходи «Рівний – рівному»	Залучення військових-наставників для передачі досвіду	Протягом проєкту	Наставники
10	Онлайн-платформа підтримки	Консультації, інформаційні матеріали, модулі самодопомоги	Травень 2026 – серпень 2027	Координатор, ІТ-фахівці
11	Міжсекторальні круглі столи	Координація дій між інституціями та партнерами	Двічі на рік	Координатор
12	Моніторинг і корекція	Аналіз ефективності, коригування заходів	Протягом проєкту	Керівник, координатор
13	Підсумкове оцінювання	Повторне опитування, аналіз змін	Липень 2027	Соціальні працівники
14	Аналітичний звіт	Підготовка звіту та рекомендацій	Серпень 2027	Керівник проєкту
15	Публічна презентація результатів	Поширення результатів, обговорення масштабування	Серпень 2027	Команда проєкту

Розглянемо орієнтовний бюджет соціального проєкту «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ «СИЛА СТІЙКОСТІ»», що сформовано з урахуванням комплексного характеру запланованих заходів, тривалості реалізації (18 місяців) та міжсекторальної моделі взаємодії.

Таблиця 3.2

Проєкт бюджету реалізації соціального проєкту «СИЛА СТІЙКОСТІ»

№ з/п	Статті витрат	Власне фінансування, грн	Залучені кошти, грн	Загальна сума, грн
1	Оренда приміщення для роботи платформи (18 міс. × 10 000 грн)	180 000	0	180 000
2	Комунальні послуги та експлуатаційні витрати (18 міс. × 3 000 грн)	54 000	0	54 000
3	Оплата праці фахівців проєкту:			
3.1	Керівник проєкту (координація між ДПСУ та партнерами) (18 міс. × 10 000 грн)	0	180 000	180 000
3.2	Координатор платформи/кейс-менеджер (супровід, маршрутизація) (18 міс. × 8 000 грн)	0	144 000	144 000
3.3	Юрист/правозахисник (18 міс. * 8 000 грн)	0	144 000	144 000
3.4	Бухгалтер / фінансовий адміністратор (18 міс. × 8 000 грн)	144 000	0	144 000
3.5	ІТ-розробник/адміністратор онлайн-платформи (18 міс. × 9 000 грн)	0	162 000	162 000
3.6	Психологи платформи (2 особи) (18 міс. × 8 000 грн)	0	288 000	288 000
4	Тренери та фасилітатори (підхід «рівний – рівному», ветерани ДПСУ) (15 тренінгів × 2 год × 2 000 грн)	0	60 000	60 000
5	Організаційні витрати на психосоціальні заходи (тренінги, групи підтримки, супервізії)	0	90 000	90 000
6	Розробка інформаційних матеріалів платформи (інфографіка, алгоритми допомоги, візуальні схеми)	0	20 000	20 000
7	Поліграфічна продукція (брошури «Пам’ятка військовослужбовця ДПСУ», інформаційні листівки)	0	40 000	40 000
8	Інформаційно-комунікаційний супровід проєкту (медіа, цифрові канали, внутрішні комунікації ДПСУ)	45 000	0	45 000
9	Відео-контент і цифрові матеріали (відеоролик, навчальні та мотиваційні матеріали)	0	20 000	20 000
10	Хостинг/домен/онлайн-сервіси та кіберзахист платформи (18 міс. × 2 500 грн)	0	45 000	45 000
11	Оренда та обслуговування технічного обладнання (ноутбуки, проєктор, програмне забезпечення)	35 000	0	35 000
12	Інші витрати (зв’язок, канцелярія, логістика, онлайн-сервіси)	0	20 000	20 000
	Усього:	458 000	1 213 000	1 671 000

Основна частина витрат спрямована на забезпечення професійного супроводу військовослужбовців, що відповідає результатам емпіричного дослідження та виявленим потребам цільової аудиторії.

Найбільшу частку бюджету становлять витрати на оплату праці фахівців, що зумовлено необхідністю регулярного надання індивідуальних і групових консультацій, здійснення соціального супроводу та координації між інституціями. Значною є також частка витрат на медичні та реабілітаційні послуги, що включають психологічну реабілітацію, відновлювальні заходи та підтримку після ротацій. Окремі статті бюджету передбачають фінансування навчальних і тренінгових заходів, інформаційно-освітніх матеріалів та цифрової платформи, що забезпечує доступність допомоги для військовослужбовців із високим службовим навантаженням. Витрати на моніторинг і оцінювання дозволяють відстежувати ефективність реалізації проєкту, а інформаційний супровід сприяє підвищенню обізнаності та довіри до платформи.

Для реалізації запланованих заходів проєкт потребує комплексного фінансового забезпечення. Фінансування передбачається за рахунок змішаних джерел, зокрема коштів місцевого бюджету, грантових програм, партнерської підтримки бізнесу та ресурсів громадських організацій. Орієнтовна структура витрат наочно відображена у відповідному рисунку (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Структура витрат проєкту «СИЛА СТІЙКОСТІ»

Структура витрат соціального проєкту «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців Державної прикордонної служби України «СИЛА СТІЙКОСТІ»» відображає комплексний характер його реалізації та поєднання офлайн- і цифрових компонентів підтримки. Такий розподіл фінансових ресурсів свідчить про орієнтацію проєкту на стійку, інституційно та технологічно підкріплену модель соціальної підтримки військовослужбовців.

Механізм реалізації соціального проєкту «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців Державної прикордонної служби України «СИЛА СТІЙКОСТІ»» ґрунтується на принципах комплексності, поетапності, міжвідомчої взаємодії, клієнтоорієнтованості та поєднання офлайн- і цифрових форм соціальної роботи.

Ключовим елементом механізму реалізації проєкту є організація мультидисциплінарної команди фахівців, яка забезпечує поєднання професійної експертизи, практичного досвіду служби та цифрових рішень, що дозволяє адаптувати соціальну роботу до реальних умов життєдіяльності військовослужбовців.

Механізм реалізації проєкту передбачає застосування кейс-менеджменту як базового інструменту соціальної роботи. На початковому етапі здійснюється первинна оцінка потреб військовослужбовців, яка включає аналіз соціального функціонування, психологічного стану, сімейної ситуації, правових і соціально-економічних запитів. Оцінка проводиться шляхом анкетування, напівструктурованих інтерв'ю, онлайн-запитів через платформу та консультацій із фахівцями. На основі отриманих даних формується індивідуальний маршрут психосоціальної підтримки, що визначає послідовність і зміст надання допомоги конкретному військовослужбовцю або членам його родини.

Важливою складовою механізму реалізації є цифровий компонент проєкту, який забезпечує функціонування онлайн-платформи як «єдиного вікна» доступу до послуг. Платформа виконує інформаційну, комунікаційну, координаційну та підтримувальну функції. Через неї військовослужбовці можуть отримувати інформацію про доступні послуги, записуватися на консультації, брати участь в

онлайн-групах підтримки, користуватися навчальними модулями з розвитку стресостійкості, самодопомоги та психологічної стабілізації. Наявність цифрового інструменту особливо важлива для військовослужбовців із високим службовим навантаженням, обмеженим часом і територіальною мобільністю.

Механізм реалізації проєкту передбачає тісну взаємодію онлайн- та офлайн-форм роботи. Поряд із цифровими консультаціями та онлайн-заходами організовуються очні тренінги, групи взаємопідтримки, психологічні зустрічі, правові консультації та фасилітовані групові заняття за підходом «рівний – рівному». Залучення військовослужбовців і ветеранів ДПСУ як тренерів і фасилітаторів дозволяє знизити рівень стигматизації звернення по допомогу, підвищити довіру до фахівців і створити безпечний простір для обміну досвідом.

Окреме місце у механізмі реалізації проєкту посідає робота з родинами військовослужбовців. Платформа передбачає надання психологічної та соціальної підтримки не лише самим військовим, а й членам їхніх сімей, які часто перебувають у стані тривалого стресу та емоційного напруження. Реалізація сімейно-орієнтованих заходів, консультацій і груп підтримки сприяє збереженню сімейних ресурсів, профілактиці кризових ситуацій і підвищенню загального рівня соціальної адаптації.

Механізм реалізації проєкту також включає розвиток партнерської мережі, яка об’єднує психологічні служби підрозділів ДПСУ, медичні та реабілітаційні заклади, центри соціальних служб, ветеранські простори, центри зайнятості, освітні провайдери, громадські організації, волонтерські ініціативи та соціально відповідальний бізнес. Така мережа дозволяє забезпечити міжвідомчу координацію, оптимізувати використання ресурсів і розширити спектр доступних послуг для військовослужбовців.

Важливим елементом механізму реалізації є система моніторингу та оцінки ефективності проєкту. Вона передбачає регулярний збір кількісних і якісних даних щодо рівня психологічної стійкості, соціальної адаптації, задоволеності отриманими послугами та рівня довіри до соціальних інституцій. Оцінювання здійснюється на початковому, проміжному та підсумковому етапах реалізації

проєкту, що дозволяє своєчасно коригувати заходи, адаптувати індивідуальні маршрути підтримки та підвищувати результативність втручань.

Механізм реалізації проєкту «СИЛА СТІЙКОСТІ» орієнтований на досягнення довгострокового соціального ефекту. Його впровадження сприяє не лише подоланню актуальних психосоціальних проблем військовослужбовців, а й формуванню стійкої моделі підтримки, інтегрованої у систему соціальної роботи з військовими та ветеранами ДПСУ. Завдяки поєднанню професійної допомоги, цифрових рішень і міжсекторального партнерства проєкт створює передумови для підвищення соціальної згуртованості та якості життя військовослужбовців і членів їхніх родин.

Таким чином, механізм реалізації соціального проєкту «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців ДПСУ “СИЛА СТІЙКОСТІ”» є системним, адаптивним і клієнтоорієнтованим, що дозволяє забезпечити ефективну інтеграцію соціальних, правових і інформаційних компонентів підтримки та відповідає сучасним викликам соціальної роботи в умовах воєнного часу.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи на основі результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження було розроблено соціальний проєкт з удосконалення соціальної роботи з військовослужбовцями – учасниками бойових дій «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців Державної прикордонної служби України «СИЛА СТІЙКОСТІ»». Розробка проєкту ґрунтувалася на виявлених потребах військовослужбовців, особливостях їх психологічного стану, рівня соціальної адаптації та специфіці взаємодії з державними і соціальними інституціями.

У ході розділу обґрунтовано доцільність впровадження комплексної, інтегрованої моделі соціальної роботи, яка поєднує соціальну, психологічну,

правову та інформаційну підтримку з використанням як офлайн-, так і цифрових форматів взаємодії. Запропонована платформа орієнтована на подолання фрагментарності існуючої системи допомоги, зниження бар'єрів у зверненні по підтримку, підвищення доступності послуг для військовослужбовців із високим рівнем службового навантаження та забезпечення безперервності супроводу.

Було розроблено організаційну структуру проєкту, визначено ключових виконавців, партнерів і механізми міжсекторальної взаємодії. Встановлено, що ефективне функціонування платформи можливе за умови координації дій між підрозділами ДПСУ, соціальними службами, медичними та реабілітаційними установами, ветеранськими просторами, громадськими організаціями та ІТ-фахівцями. Особливу роль у проєкті відведено кейс-менеджменту та підходу «рівний – рівному», що дозволяє враховувати специфіку військового середовища, підвищувати рівень довіри та зменшувати стигматизацію звернення по психологічну допомогу.

Сформовано план організаційних заходів створення та реалізації проєкту, який охоплює підготовчий, основний та підсумковий етапи. Запропонований план забезпечує поетапність упровадження, чітку логіку реалізації заходів і можливість системного моніторингу результатів. Розроблений проєкт бюджету дозволив обґрунтувати фінансову доцільність ініціативи та продемонструвати її реалістичність. Визначено, що ключовими умовами ефективної реалізації проєкту є міжвідомча координація, наявність підготовлених фахівців, використання цифрових інструментів та регулярна оцінка результатів. Запропонований механізм реалізації забезпечує гнучкість платформи та її адаптацію до змінних потреб військовослужбовців на різних етапах служби.

Отже, можна зробити висновок, що соціальний проєкт «СИЛА СТІЙКОСТІ» є науково обґрунтованим, практично орієнтованим та таким, що відповідає сучасним викликам соціальної роботи з військовослужбовцями – учасниками бойових дій. Запропонований проєкт має потенціал для подальшого масштабування та інтеграції в систему соціальної політики України у сфері підтримки військових і ветеранів.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України проблема соціальної підтримки військовослужбовців – учасників бойових дій набуває особливої актуальності та суспільної значущості. Військова служба в умовах воєнного стану супроводжується тривалим психоемоційним напруженням, високими ризиками для життя, постійною невизначеністю, що істотно впливає на психологічну стійкість, соціальне функціонування та якість життя військовослужбовців і членів їхніх родин. У зв'язку з цим соціальна робота з військовими потребує системного, комплексного та інноваційного підходу, здатного поєднати соціальні, психологічні, правові та інформаційні інструменти підтримки.

У першому розділі кваліфікаційної роботи здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми соціальної роботи з військовослужбовцями-учасниками бойових дій. Узагальнення наукових джерел дало змогу визначити, що соціальна робота з військовими розглядається як багатовимірний процес, який охоплює соціальну адаптацію, відновлення соціальних ролей, психологічну реабілітацію, підтримку сімейних відносин та інтеграцію у громаду. Встановлено, що ключовими чинниками ефективної соціальної адаптації військовослужбовців є рівень резильєнтності, наявність соціальної підтримки, доступність соціальних послуг та довіра до інституцій.

Аналіз зарубіжного досвіду соціальної роботи з ветеранами засвідчив, що у країнах із розвиненими системами підтримки військових (США, країни ЄС) домінують міждисциплінарні моделі, які поєднують психологічну допомогу, кейс-менеджмент, цифрові сервіси, роботу з родинами та активну участь громадського сектору. Встановлено, що найбільш ефективними є моделі, орієнтовані на безперервність підтримки, персоналізацію послуг і тісну взаємодію державних та недержавних структур. Узагальнення цього досвіду дозволило визначити можливості його адаптації до українських реалій з урахуванням особливостей системи соціального захисту та функціонування

силових структур.

Окрему увагу в першому розділі приділено аналізу нормативно-правового забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців в Україні. Проведене узагальнення засвідчило, що законодавча база у цій сфері є багаторівневою та включає конституційні норми, спеціальні закони, підзаконні акти та державні програми. Водночас встановлено, що попри наявність розгалуженого нормативного поля, ефективність його реалізації значною мірою залежить від практичної спроможності соціальних інституцій забезпечувати доступність, адресність та комплексність допомоги. Це актуалізує потребу в удосконаленні механізмів соціальної роботи, зокрема шляхом впровадження інноваційних форм підтримки та цифрових рішень.

Другий розділ кваліфікаційної роботи присвячено емпіричному дослідженню соціальної роботи з військовослужбовцями – учасниками бойових дій на базі військової частини Державної прикордонної служби України. Дослідження було організовано з дотриманням принципів комплексності, валідності та етичності та охопило 60 військовослужбовців із різним статусом служби, віком, сімейним станом і бойовим досвідом.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що переважна частина військовослужбовців перебуває у стані підвищеного психоемоційного навантаження. Виявлено високий рівень емоційного виснаження, порушення сну, симптоми стресу та труднощі післяротаційної адаптації. Хоча загальний рівень резильєнтності респондентів перебуває на середньому та вище середнього рівні, у чверті військовослужбовців зафіксовано недостатню психологічну стійкість, що підвищує ризик розвитку дезадаптаційних станів.

Аналіз соціальної адаптації показав, що найбільш стабільною сферою є соціальне функціонування, тоді як психоемоційна адаптація залишається найбільш уразливою. Встановлено, що вік, стаж служби, сімейний стан і бойовий досвід є значущими факторами, які впливають на рівень адаптації та резильєнтності військовослужбовців. Особливої уваги потребують військові після ротацій, а також особи з тривалим стажем служби, у яких спостерігаються

ознаки хронічного виснаження.

Дослідження рівня довіри до державних і соціальних інституцій виявило структурну нерівномірність інституційної довіри. Найвищий рівень довіри зафіксовано щодо громадських організацій та волонтерських ініціатив, тоді як найнижчий – до системи соціального захисту та органів місцевого самоврядування. Отримані результати підтверджують, що особистий досвід взаємодії з інституціями є ключовим чинником формування довіри, а бар'єрами у зверненні по допомогу залишаються стигматизація, недовіра, брак часу та складність процедур.

Півструктуровані інтерв'ю поглибили результати кількісного дослідження та дозволили виявити додаткові контекстуальні аспекти, зокрема потребу у конфіденційній, доступній та системній підтримці, а також запит на інтегровані формати допомоги, які поєднують психологічні, соціальні та інформаційні ресурси. Отримані емпіричні дані підтвердили необхідність розробки нових моделей соціальної роботи з військовослужбовцями, орієнтованих на комплексність і безперервність підтримки.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи на основі результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження розроблено соціальний проєкт «Платформа соціальної підтримки військовослужбовців Державної прикордонної служби України «СИЛА СТІЙКОСТІ»». Проєкт спрямований на вдосконалення системи соціальної роботи з військовослужбовцями шляхом створення інтегрованої цифрово-офлайн платформи, яка об'єднує соціальний супровід, психологічну допомогу, правову підтримку, роботу з родинами, післяротаційну реабілітацію та інформаційні сервіси.

Розроблено організаційну структуру проєкту, визначено ключових виконавців, партнерів, етапи реалізації та механізм функціонування платформи. Особливістю проєкту є поєднання кейс-менеджменту, міждисциплінарної взаємодії та цифрових інструментів, що дозволяє забезпечити доступність послуг для військовослужбовців з високим рівнем службового навантаження. Важливим елементом проєкту є залучення ветеранів і військовослужбовців як

тренерів у форматі «рівний – рівному», що сприяє зниженню стигматизації та підвищенню довіри до системи підтримки.

У межах роботи розроблено детальний план організаційних заходів та проєкт бюджету з урахуванням ІТ-компонента, що забезпечує функціонування онлайн-платформи, кіберзахист та цифрові сервіси. Запропонований механізм реалізації проєкту передбачає поетапне впровадження, систему моніторингу та оцінки ефективності, а також можливість масштабування проєкту на інші підрозділи ДПСУ та громади України.

Загалом результати кваліфікаційної роботи підтверджують доцільність та практичну значущість розробленого соціального проєкту. Запропонована платформа «СИЛА СТІЙКОСТІ» відповідає актуальним потребам військовослужбовців – учасників бойових дій, узгоджується з сучасними підходами соціальної роботи та має потенціал для інтеграції у систему соціального захисту військових. Реалізація проєкту сприятиме підвищенню рівня психологічної стійкості, соціальної адаптації та якості життя військовослужбовців і членів їхніх родин, а також зміцненню взаємодії між державними, громадськими та цифровими інституціями у сфері соціальної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посібник / ред. кол.: О.В. Епель, Т.Л. Лях, І.В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.

2. Алещенко В. Соціально-психологічна адаптація учасників бойових дій. *Психологічний журнал.* 2022. №8. С. 6−16.

3. Артеменко А., Батаєва К. Мілітарна ідентичність та соціальна адаптація ветеранів АТО/ООС : монографія. Харків : Вид-во ХГУ «НУА», 2022. 192 с.

4. Архипова С.П., Бік О.Я. Соціальна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО, звільненими в запас. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. №6 (344). Ч. 1. С. 64–77.

5. Бакка Ю. Посттравматичний стресовий розлад та його вплив на особистість після війни. *Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності* : зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції (Київ, 15 квітня 2022 р.). Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2022. С. 129–132.

6. Бакуліна О.С., Тернопільська В.І. Актуальність питання соціальної політики в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 1 (24). С. 191–194.

7. Бейкун А., Клачко А. Соціальний захист військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення та сутність. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №6. С. 90–94.

8. Бєлай С., Васищев В., Ліпатов І., Бубенець А. Особливості організації соціального захисту сімей військовослужбовців в умовах виникнення надзвичайних обставин. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України.* 2022. №4 (86). С. 22–35.

9. Буряк О. Військовий синдром «АТО»: актуальність та шляхи вирішення на державному рівні. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил.* 2015. Вип. 2. С. 176−181.

10. Ветеранські простори України. *Міжнародний фонд «Відродження»*. 2023. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2023/01/prostir_a4_www.pdf.

11. Горбунова В., Савиченко О., Тичина І., Портницька Н. Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я : метод. посібник для соціальних працівників. 2022. 61 с.

12. Гордієнко Є.П. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій. *Ефективність державного управління*. 2018. №1 (54). С. 117−125.

13. Гульбс О.А., Кобець О.В. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій. *Психологічний журнал*. Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. Вип. 7. С. 100–106.

14. Давиденко В.В., Тарасюк С.П. Моделі соціальної реабілітації військових у міжнародній практиці та можливості їх адаптації в Україні. *Подільський науковий вісник*. 2025. №2 (34). С. 30–37. URL: https://pnv.in.ua/images/Magazine/2_2025/Davydenko_Tarasjuk.pdf.

15. Давиденко Г.В., Саволюк С. Визначення основних суб'єктів у процесі надання соціальних послуг. *Подільський науковий вісник*. 2025. №2 (34). С. 57–66. URL: https://pnv.in.ua/images/ Magazine/2_2025/Davydenko_Savoljuk.pdf.

16. Давиденко Г.В., Швед В.В., Саволюк С. Види соціальних послуг та особливості їх надання для вразливих категорій населення в умовах військових дій. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. №5. С. 23–31. URL: https://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/3155.

17. Державна політика щодо ветеранів війни : аналіт. доповідь / Р.В. Власенко, І.В. Гущук, Я.А. Жаліло та ін. Київ : НІСД, 2025. 118 с. DOI: https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.04.

18. Дубич К.В. Історія і теорія соціального забезпечення в Україні та за кордоном : навч. посібник. Т. 1. Львів : «Магнолія 2006», 2024. 272 с.

19. Дуля А.В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. 2020. №2 (27). С. 193–198.

20. Жиленко Р.В. Дослідження основних потреб учасників АТО та членів їх сімей в соціальних послугах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 1 (42). С. 68–73.

21. Загребельний В. Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей – це питання, яке завжди на часі. *Армія Infom*. 2023. URL: https://army inform.com.ua/2023/04/22/soczialna-pidtrymka-vijskovosluzhbovcziv-ta-yihnih-simej-cze-pytannya-yake-zavzhdy-na-chasi/.

22. Коваленко Л.В. Організація надання соціальних послуг в умовах воєнного стану та поствоєнний період: концептуальне бачення. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю (18 травня 2023 р.). Одеса : Одеська політехніка, 2023. 621 с.

23. Ковальова І., Попова Г. Проблемні питання психосоціальної реабілітації учасників бойових дій та їх родин. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2019. №4. С. 45–54.

24. Кокун О.М. Діагностика професійної життєстійкості та психофізіологічної стійкості : методичні рекомендації. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2024. 58 с.

25. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О. Психодіагностика лідерських якостей військовослужбовців : метод. посібник. Київ : ТОВ «7БЦ», 2023. 171 с.

26. Костишин Е., Кіндій І. Деякі аспекти впровадження зарубіжного досвіду соціально-психологічної адаптації ветеранів та учасників бойових дій в Україні. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток :* матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції студентів, курсантів та молодих вчених (9 листопада 2022 р.). Львів : ЛДУ БЖД, 2022. С. 37−43.

27. Кравець Н.О., Климук Н.Я. Особливості запровадження соціальних програм в умовах військового стану в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2023. №3 (97). С. 76−79.

28. Кравченко О.О. Соціальне обслуговування і соціальне забезпечення як

основні форми надання соціальних послуг. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія.* 2018. №1 (11). С. 67−72.

29. Купенко О.В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч.посібник. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с.

30. Лелеченко А.П. Роль громадських організацій у забезпеченні соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей у рамках державно-громадського партнерства. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. №1 (9). С. 488–499.

31. Ломоносова Н., Хелашвілі А., Назаренко Ю. Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби : посібник. 2024. 132 с. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/soczposlugy_digital.pdf.

32. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота. Теорія і практика : підручник. Київ : Каравела, 2023. 368 с.

33. Мазуренко Л.І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 223–231.

34. Мартиненко С.О. Соціальна адаптація учасників воєнних конфліктів як технологія попередження соціальної напруги. *Габітус*. 2020. Т. 1. №12. С. 57–62.

35. Мозальов В.Є., Салій І.Ю. Соціальне забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в умовах збройної агресії Російської Федерації. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. №5 (69). С. 110–115.

36. Назмієв А. Сутність і зміст соціально-психологічної роботи з військовослужбовцями, ветеранами війни та членами їх родин. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. №1 (56). С. 150–153.

37. Пилипчук Я.В., Пономаренко Л.О. Проблема реабілітації від психологічних травм крізь призму праць українських педагогів та психологів. *Науково-педагогічні студії*. Київ : ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, 2024. Вип. 8. С. 99−124.

38. Пирог Г.В., Удод С.Ю. Вплив комунікації в сім’ях військовослужбовців

та адаптація в родинах військових під час воєнних дій в Україні та США. *Science and innovation of modern world*. 2023. P. 417–422.

39. Пінчук Р.С., Письменна О.П. Покращення соціального і правового захисту військовослужбовців Збройних Сил України як запорука формування професійного війська. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2020. Вип. 60. С. 83–89.

40. Понятійно-термінологічний білінгвальний словник: соціальна сфера / І.В. Літяга, С.М. Ситняківська; за заг. ред. Н.А. Сейко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 224 с.

41. Право соціального забезпечення : підручник / О.М. Ярошенко, А.М. Слюсар, І.А. Вєтухова та ін. Харків : Право, 2019. 376 с.

42. Про внесення змін до плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України №636-р, редакція від 09.07.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2024-%D1%80#Text.

43. Про Державну прикордонну службу України : Закон України №661-IV, редакція від 28.08.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text.

44. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їх сімей та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України №175-Н, редакція від 11.04.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/z0828-24#Text.

45. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України №429, редакція від 29.08.2024. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/z0643-20#Text.

46. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій та організації діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей : Наказ Міністерства соціальної політики України №263-Н, редакція від 31.07.2023. URL: https://zakon.

rada.gov.ua/rada/show/v0263739-23#Text.

47. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення та функціонування ветеранських просторів : Наказ Міністерства у справах ветеранів України №168, редакція від 05.06.2024. URL: https://zakon.rada.gov. ua/rada/show/ v0168923-24#Text.

48. Про затвердження Положення про службу супроводу військовослужбовців та членів їх сімей в системі Міністерства оборони України : Наказ Міністерства оборони України №59, редакція від 29.01.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0213-25#Text.

49. Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади у соціальних послугах : Наказ Міністерства соціальної політики України №130-Н, редакція від 19.04.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23#Text.

50. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проєктів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка :Постанова Кабінету Міністрів України №1049, редакція від 01.01.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-%D0%BF# Text.

51. Положення про Єдиний державний реєстр ветеранів війни : Постанова Кабінету Міністрів України №700, редакція від 30.07.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2019-%D0%BF#Text.

52. Про внесення змін до Положення про Єдиний державний реєстр ветеранів війни : Постанова Кабінету Міністрів України №966, редакція від 23.08.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-2024-%D0%BF#Text.

53. Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв’язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей : Закон України № 1763-IV, редакція від 23.04.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15#Text.

54. Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України №587, редакція від 01.01.2025. URL: https://zakon.rada.gov.

ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text.

55. Про соціальні послуги : Закон України №2671-VIII, редакція від 01.01.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text.

56. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України №2011-XII, редакція від 22.09.2025. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/2011-12#Text.

57. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України №3551-XII, редакція від 30.08.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/main/3551-12?utm_source=chatgpt.com#Text.

58. Про схвалення Концепції Державної цільової програми соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, які підлягають звільненню, та осіб, звільнених з військової служби, на період до 2017 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України №1068-2013-р від 18.06.2014. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/1068-2013-%D1%80#Text.

59. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України №1233-р від 09.10.2020. URL: https://www.kmu. gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-derzhavn-a1233r.

60. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України №1209-р, редакція від 29.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text.

61. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : метод. посібник / З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос, Л.І. Литвиненко та ін. Київ : ТОВ «Видавництво «Логос», 2015. 207 с.

62. Семигіна Т.В. Сучасна соціальна робота : навч. посібник. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

63. Система соціального захисту в Україні : навч. посібник / уклад. О.О. Матрос. Умань : Візаві, 2021. 175 с.

64. Слюсар Л. Українська сім’я в умовах війни. *Демографія та соціальна*

економіка. 2023. №2 (52). С. 3–20.

65. Соболевська М. Ґенеза та розвиток поняття «соціальна інтеграція» в соціологічній теорії: від класики до сучасності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. Т. 1. №28. С. 13–19.

66. Соляник М.Г., Скидан Ю.М. Зміст та форми соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців. *Науковий журнал Хортицької національної академії (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)*. 2024. Вип. 1 (10). С. 157–161.

67. Сороківська О.А., Котовська І.В., Луциків І.В. Формування ефективної політики зайнятості ветеранів АТО: загальнодержавний та регіональний аспекти. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №18. С. 366–372.

68. Соціальна і гуманітарна політика : підручник / В.П. Трощинський, В.А. Скуратівський, М.В. Кравченко та ін.; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського. Київ : Вид-во НАДУ, 2016. 792 с.

69. Соціальна політика : навч. посібник / Л.Д. Климанська, В.Є. Савка, Н.М. Хома та ін.; за заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. Львів : «Новий Світ-2000», 2020. 318 с.

70. Соціальна робота: реалії та виклики часу: навч.-метод. посібник / С.О. Омельченко, В.І. Тернопільська, Н.М. Чернуха, Я.О. Співак, Л.С. Токарук та ін. Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2021. 229 с.

71. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки : метод. посібник / О.В. Герасименко, І.М. Горбенко, О.Д. Дєточка, В.М. Дембіцький та ін. Київ : НДЦГПЗС України, 2023. 130 с.

72. Соціальне суспільство: організація, безпека, публічне управління / за заг. ред. В. Бебика, Н. Мякушко : монографія. Варшава-Київ : Талком, 2025. 272 с.

73. Спіріна Т.П., Лунь К.О. Надання інтегрованих соціальних послуг в Україні: міждисциплінарний підхід. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* 2021. Вип. 40. С. 215–218.

74. Стаднік А.В., Мельник Ю.Б. Шкала життєстійкості Коннора-Девідсона: метод. посібник. Харків : ХОГОКЗ, 2025. 12 с. DOI: https://doi.org/10.26697/sri. krpoch/stadnik.melnyk.3.2025.

75. Суспільно-політична солідарність в Україні в умовах війни : монографія / за ред. академіка НАН України О.О. Рафальського, чл.-кор. НАН України О.М. Майбороди. Київ : ІПіЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2024. 400 с.

76. Тернопільська В.І., Бакуліна О.С. Актуальність питання соціальної політики в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 1 (24). С. 191–194.

77. Трубавіна І.М. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей та військово-соціальна робота в Україні: історичний аспект і закордонний досвід / І.М. Трубавіна, Л.Г. Цибулько, А.Ю. Мартинюк. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2021. Вип. 1 (48). С. 414–418.

78. Цісар Н.І., Давиденко Г.В. Соціально-психологічна реабілітація як засіб адаптації учасників АТО. *Наука і навчальний процес* : матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції: «Проблеми надання вищої освіти особам з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору» / За заг. ред. Г.В. Давиденко. Вінниця : ВСЕІ Університету «Україна», 2016. 182 с. С. 148–155.

79. Duszczyk M., Kaczmarczyk P. Wojna i migracja: napływ uchodźców wojennych z Ukrainy i możliwe scenariuszy na przyszłość. *Centre of Migration Research Newsletter*. 2022. №4 (39). URL: https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/ 2022/04/Spotlight-APRIL-2022-PL.pdf.

80. Karpenko L., Izha M. International Retrospective of the Anti-Corruption Standards Development in the Economic Security System of Ukraine. *Journal of Public Policy and Administration*. USA. 2023. Vol. 7. №1. P. 18–24.

81. Solomon Z. Combat Stress Reaction: The Enduring Toll of War. Tel Aviv : Tel Aviv University Press, 2020. 300 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Шкала життєстійкості Коннора-Девідсона

Шкала життєстійкості Коннора-Девідсона складається з 10 пунктів, кожен з яких оцінюється за 5-бальною шкалою (0-4), де вищі бали свідчать про більшу життєстійкість. Загальний бал респондента може варіюватися від 0 до 40. Можливі варіанти відповідей: 0 – «Зовсім не вірно», 1 – «Рідко вірно», 2 – «Іноді вірно», 3 – «Часто вірно», 4 – «Майже завжди вірно».

Інструкція

Будь ласка, вкажіть, наскільки Ви погоджуєтеся з такими твердженнями, оцінюючи свій досвід за минулий місяць. Якщо та чи інша ситуація не мала місця останнім часом, як би Ви, на Вашу думку, почувалися за таких обставин? За кожним питанням слід обрати один варіант відповіді (1-5), який записати у бланку відповідей під номером питання. Відповіді мають бути на всі питання.

1. Я здатний адаптуватися, коли відбуваються зміни.

2. Я можу впоратися з усім, що трапляється на моєму шляху.

3. Я намагаюся бачити гумористичну сторону речей, коли стикаюся з проблемами.

4. Подолання стресу може зробити мене сильнішим.

5. Я схильний відновлюватися після хвороби, травми чи інших труднощів.

6. Я вірю, що можу досягти своїх цілей, навіть якщо є перешкоди.

7. Під тиском я залишаюся зосередженим і чітко мислю.

8. Мене нелегко розчарувати невдачею.

9. Я вважаю себе сильною людиною, коли маю справу з життєвими викликами та труднощами.

10. Я здатний справлятися з неприємними або болючими почуттями, такими як смуток, страх і гнів.

Бланк відповідей

1	2
3	**4**
5	**6**
7	**8**
9	**10**

Додаток Б

Анкета соціальної адаптації військовослужбовця – учасника бойових дій

(авторська методика)

Інструкція

Будь ласка, уважно прочитайте кожне твердження та оберіть варіант відповіді, який найточніше відображає Ваш стан або досвід за останній місяць. Отримані дані є конфіденційними та використовуються лише у наукових цілях.

Оберіть варіант:

1 – зовсім не згоден

2 – скоріше не згоден

3 – важко відповісти / частково

4 – скоріше згоден

5 – повністю згоден

Блок 1. Психологічна адаптація

1. Я здатний контролювати свої емоції у складних ситуаціях.

2. Мені вдається зменшувати рівень тривоги та напруги, коли це потрібно.

3. Я відчуваю внутрішню стабільність у повсякденному житті.

4. Мені вдається зосереджуватися на важливих завданнях, попри стрес.

Блок 2. Соціальна адаптація

5. Я легко взаємодію з іншими людьми у цивільному середовищі.

6. Мені комфортно встановлювати нові соціальні контакти.

7. Я відчуваю, що можу довіряти людям у повсякденних ситуаціях.

8. Я не уникаю соціальних подій або взаємодій.

Блок 3. Сімейно-побутова адаптація

9. Я відчуваю підтримку з боку сім’ї та близьких.

10. У моїй родині немає значних конфліктів, пов’язаних із моєю службою або поверненням додому.

11. Я задоволений умовами проживання та побутовими обставинами.

12. Я можу відкрито обговорювати свої переживання з близькими.

Блок 4. Професійна та цивільна адаптація

13. Я розумію свої професійні перспективи після служби.

14. Я впевнений у своїх навичках, необхідних для цивільної професії.

15. Я маю плани щодо майбутнього (робота, навчання, розвиток).

16. Я відчуваю, що можу впоратися з новими завданнями після демобілізації.

Блок 5. Сприйняття соціальних послуг та інституцій

17. Я вважаю, що державні та соціальні служби можуть надати мені реальну допомогу.

18. Я знаю, куди звернутися у разі потреби підтримки.

19. Мені зрозумілі процедури отримання соціальних послуг.

20. Я маю достатньо інформації про програми підтримки ветеранів та військових.

Підрахунок результатів

- Обчислюється загальний сумарний бал (від 20 до 100).
- Вищий бал → вища соціальна адаптація.

Рівні соціальної адаптації:

- **80–100 балів** – високий рівень адаптації
- **60–79 балів** – середній рівень адаптації
- **менше 60 балів** – низький рівень адаптації

Додаток В

Опитувальник

«Визначення рівня довіри до державних та соціальних інституцій серед військовослужбовців – учасників бойових дій»

(авторська методика)

Інструкція:

Оберіть ступінь згоди з кожним твердженням за шкалою:
1 – повністю не згоден
2 – скоріше не згоден
3 – важко відповісти / частково згоден
4 – скоріше згоден
5 – повністю згоден

Блок 1. Довіра до державних органів влади

1. Я вважаю, що державні органи ефективно виконують свої функції.

2. Я довіряю державним рішенням у сфері безпеки та оборони.

3. Держава належним чином дбає про військовослужбовців.

4. Я відчуваю підтримку з боку державних інституцій.

5. Рішення державних службовців є справедливими та обґрунтованими.

Блок 2. Довіра до органів місцевого самоврядування

6. Місцева влада реагує на потреби військовослужбовців.

7. Я довіряю інформації, яку надають органи місцевого самоврядування.

8. У моїй громаді створені умови для підтримки військових.

9. Представники місцевої влади доступні для звернень громадян.

10. Місцева влада взаємодіє з ветеранами та їхніми родинами.

Блок 3. Довіра до системи соціального захисту

11. Соціальні служби надають якісну підтримку військовослужбовцям.

12. Спеціалісти соціальної сфери компетентні у своїй роботі.

13. Я довіряю програмам соціальної підтримки, передбаченим державою.

14. Соціальні служби працюють відкрито та прозоро.

15. Соціальна допомога відповідає реальним потребам військових.

Блок 4. Довіра до медичних і реабілітаційних установ

16. Медичні заклади надають якісну допомогу військовослужбовцям.

17. Я довіряю висновкам військових медичних комісій.

18. Я задоволений рівнем психологічної підтримки.

19. Реабілітаційні програми є ефективними.

20. Медичний персонал проявляє повагу та професіоналізм.

Блок 5. Довіра до громадських організацій та волонтерів

21. Я довіряю діяльності волонтерських ініціатив.

22. Громадські організації спрямовані на реальну підтримку військових.

23. Допомога від ГО та волонтерів є своєчасною.

24. Волонтерська діяльність відкрито звітується.

25. Я вважаю співпрацю з громадським сектором важливим ресурсом.

Блок 6. Інформаційна довіра

26. Я довіряю офіційним джерелам інформації про війну.

27. Вважаю, що державні комунікації є правдивими та вчасними.

28. Інформація щодо соціальних гарантій є зрозумілою.

29. Я орієнтуюся на офіційні повідомлення більше, ніж на соцмережі.

30. Я вважаю, що військові отримують достатню інформацію про свої права.

Ключ до підрахунку результатів

Крок 1. Підрахунок балів по блоках

- Підсумуйте відповіді за кожним блоком (мін. – 5 балів, макс. – 25 балів).
- Підрахуйте загальний бал (мін. – 30, макс. – 150).

Крок 2. Інтерпретація рівнів довіри

Рівень довіри по блоках (5–25 балів):

- **5–12 балів – низька довіра.**

Респондент не вважає інституції ефективними, має значні сумніви.

- **13–19 балів – середній рівень довіри.**

Часткова довіра, залежить від ситуації та власного досвіду.

- **20–25 балів – високий рівень довіри.**

Установи сприймаються як дієві та стабільні.

Загальний рівень довіри (30–150 балів):

- **30–74 – низький рівень загальної довіри.**

Систематичне розчарування, недовіра до інституцій, потреба в покращенні комунікації.

- **75–112 – середній рівень довіри.**

У респондента є часткова впевненість у роботі інституцій; довіра нестійка.

- **113–150 – високий рівень довіри.**

Військовослужбовець вважає державні, соціальні та громадські структури ефективними.

Додаток Г

Півструктурований інтерв'ю-гайд
для дослідження соціальної адаптації, психологічного стану та потреб військовослужбовців

1. Мета інтерв'ю

Виявити індивідуальні особливості соціальної та психологічної адаптації військовослужбовців, визначити ключові стресори, бар'єри у зверненні по допомогу, а також оцінити досвід взаємодії з державними, соціальними, медичними та громадськими інституціями у контексті вже отриманих даних анкетування.

2. Формат інтерв'ю

- **Тип:** півструктуроване інтерв'ю
- **Тривалість:** 20–30 хвилин
- **Запис:** за згодою респондента
- **Анонімність:** гарантована; персональні дані не збираються
- **Умови:** індивідуальна бесіда в окремому комфортному приміщенні

3. Етичне вступне слово інтерв'юера

«Дякую, що погодилися взяти участь у дослідженні. Інтерв'ю є повністю анонімним, ваші відповіді не передаватимуться командуванню і не впливають на службову діяльність. Ви можете пропустити будь-яке запитання або завершити інтерв'ю у будь-який момент. Мета розмови – краще зрозуміти умови служби, процеси адаптації та труднощі, з якими стикаються військовослужбовці, щоб обґрунтувати рекомендації щодо покращення системи підтримки. Чи згодні Ви продовжувати?»

4. Структура інтерв'ю та основні запитання

Запитання можуть уточнюватися або змінювати послідовність залежно від ходу розмови.

<u>Блок 1. Загальний психологічний стан та адаптація</u>

1. Як Ви загалом оцінюєте свій психологічний стан сьогодні?

2. Які аспекти служби у в/ч найбільше впливають на Ваше самопочуття?

3. З якими труднощами адаптації Ви стикалися (після прибуття, після ротації, після травм чи стресових подій)?

4. Які фактори найбільше ускладнюють адаптацію?

5. Що Вам найбільше допомагає пристосуватися до службових умов?

Блок 2. Стрес, емоційні навантаження та стійкість

6. Які ситуації під час служби викликають у Вас найбільше напруження чи стрес?

7. Як Ви зазвичай долаєте стресові стани?

8. Чи виникають труднощі з емоційною регуляцією (дратівливість, втома, тривога)?

9. Як часто Ви відчуваєте виснаження або брак ресурсів?

10. Які методи відновлення Ви вважаєте для себе найбільш ефективними?

Блок 3. Післяротаційний досвід та відновлення

11. Опишіть, будь ласка, свій стан після повернення з ротацій.

12. Які труднощі Ви відчували під час адаптації після повернення?

13. Скільки часу зазвичай потрібно, щоб повернутися до звичного ритму служби та життя?

14. Чи змінюється Ваше спілкування з побратимами або рідними після ротацій?

15. Якої підтримки Вам найчастіше бракує після повернення?

Блок 4. Досвід взаємодії з інституціями (державні, місцеві, соціальні, медичні, громадські) *(адаптовано відповідно до результатів анкетного вимірювання рівня довіри)*

16. Як Ви оцінюєте свій досвід взаємодії з державними органами (документи, статуси, виплати)?

17. Як працює місцева влада щодо військових у Вашій громаді?

18. Яким є Ваш досвід звернення до соціальних служб або отримання соціальних гарантій?

19. Чи вважаєте Ви медичну та реабілітаційну допомогу достатньою та якісною?

20. Як Ви оцінюєте взаємодію з громадськими організаціями та волонтерами?

Блок 5. Інформаційні потреби та інформованість

21. Чи вистачає Вам інформації про соціальні гарантії, реабілітацію, допомогу?

22. Наскільки доступними і зрозумілими є офіційні повідомлення для військових?

23. Яким джерелам інформації Ви довіряєте найбільше?

24. Якої інформації, на Вашу думку, найбільше бракує?

Блок 6. Бар'єри у зверненні по допомогу

25. Що, на Ваш погляд, найбільше заважає військовим звертатися по психологічну чи соціальну допомогу?

26. Чи були ситуації, коли Ви хотіли звернутися, але не зробили цього? Чому?

27. Що могло б зробити допомогу більш доступною та безпечною для військовослужбовців?

Блок 7. Оцінка існуючої системи підтримки у військовій частині

28. Як Ви оцінюєте роботу фахівців (психолог, соціальний працівник) у Вашій частині?

29. Що, на Ваш погляд, є сильними сторонами існуючої системи підтримки?

30. Які недоліки Ви хотіли б виділити?

31. Які зміни варто було б запровадити для покращення умов служби, адаптації та благополуччя військових?

Блок 8. Підсумкове запитання

32. На Вашу думку, що сьогодні є найважливішим для підтримання соціального благополуччя військовослужбовців?